

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
KLASISKĀS FILOLOĢIJAS UN ANTROPOĢIJAS STUDIJU NODAĻA

KOMĒDIJAS ŽANRA TRADĪCIJA TEOKRITA IDILLĒS

BAKALaura DARBS

Autors: **Ance Svārups**

Studenta apliecības Nr.: as12243

Darba vadītājs: Dr. philol., prof. Vita Paparinska

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Hellēnisma laikā izveidojās jauns žanrs - literārā bukolika. Tas ir hellēnisma laiks, kad viena no galvenajām literatūras tendencēm ir tieksme pēc oriģinalitātes, no kā izriet novitāšu meklējumi, it sevišķi senu žanru un senu tēmu neierasts pasniegums. Dzejnieks Teokrits izvēlas savu ceļu, apvienojot senu folkloras žanru – folkloristisko bukoliku – ar nesen radušos literatūras žanru – jaunatisko komēdiju.

Bakalaura darba mērķis ir saskatīt jaunatiskās komēdijas ietekmi Teokrita bukolikās, aizgūtos tēlus un motīvus. Darba gaitā svarīgi būs apskatīt aspektus, kā komēdijas žanrs sasaucas ar Teokrita idillēm, kas kopīgs.

Bakalaura darbs ir veidots no trīs nodaļām. Pirmajā nodaļā skatīts dzejnieks Teokrits hellēnisma literatūras kontekstā. Otrā daļa ir veltīta Teokrita bukoliku izcelsmes un ietekmes avotiem. Trešajā nodaļā plašāk iztirzāti jaunatiskās komēdijas elementi Teokrita bukolikās.

Bakalaura darba secinājumi izriet no praktiskajā daļā sasniegtajiem mērķiem. Teokrita bukolikās ir saskatāmas jaunatiskās komēdijas iezīmes. Kā tēlos, tā arī motīvos parādās komēdijas elementi. Darba gaitā autore secināja, ka Teokrita darbos redzami tēlu un motīvu analogi, tēli, kuri saskatāmi arī Menandra darbos, un arī motīvi, kuri tad arī autoriem ir līdzīgi.

Atslēgs vārdi: Hellēnisms, jaunatiskā komēdija, bukolikas, Teokrits, motīvi, tēli.

ANNOTATION

In Hellenistic time formed a new genre – bucolic. It is one of the main literary trends that strives for originality and results in the search for novelties. Bucolic in ancient genres and ancient topics has unusual presentation. Theocritus choose his way, combining ancient folklore - folkloristic bucolic - with in literature recently arisen genres - New comedy (*nea*).

The bachelor thesis assumption is to see parallels between Theocritus idylls and comedy genres, between borrowed characters and motifs. The thesis author views aspects of the comedy genre in tune with Theocritus idylls seeking common and different properties.

The bachelor thesis is composed of three basic chapters. First section viewed poet Theocritus in Hellenistic literary context. The second part is dedicated to Theocritus bucolic origin and impact on sources. In the third chapter the author looked at new attic comedy elements in Theocritus bucolics.

The thesis conclusions arising from the practical parts of the objectives achieved. In Theocritus bucolic are visible new attic comedy features. As characters, as well as motifs appear in the comedy elements. While work progresses, the author concludes that the works of Theocritus have visible images and themes analogues, characters who are also visible in Menander works, and also the motifs are alike.

Keywords: Hellenistic, new attic comedy, bucolic, Theocritus, themes, characters.

SATURS

IEVADS	1
1. DZEJNIEKS TEOKRITS HELLĒNISMA LITERATŪRAS KONTEKSTĀ.....	4
2. TEOKRITA BUKOLIKU IZCELSMES UN IETEKMES AVOTI	9
2.1. Sicīlijas folklorā un Sicīlijas komēdijā.....	9
2.2. Jaunatiskā komēdijā	12
3. JAUNATISKĀS KOMĒDIJAS ELEMENTI TEOKRITA BUKOLIKĀS	19
3.1. Motīvi.....	19
3.1.1. Mīlestības motīvs	19
3.1.2. Draudzības motīvs.....	28
3.1.3. Sacensību motīvs.....	30
3.2. Tēli	31
3.2.1. Sieviešu tēli	32
3.2.2. Vīriešu tēli.....	35
Secinājumi.....	39
Izmantotās literatūras saraksts.....	42

IEVADS

Autores izvēlētā bakalaura darba tēma ir *Komēdijas žanra tradīcija Teokrita idillēs*. Šī tēma ir aktuāla un varētu kļūt vēl aktuālāka arī nākotnē. Literatūrzinātnes pētījumos aktualizējas literatūras procesa kā vienota veseluma redzējums, apzinot literatūras procesa attīstības apstākļus, tekstu un žanru sasaisti, tradīciju un tās ietekmi. Īpaša vieta literatūras procesa nepārtrauktības pētījumos ir antīko tekstu nozīmes izvērtējumam – gan antīkās kultūrvides kontekstā, gan plašāk, meklējot antīkās tradīcijas ietekmes zīmes jaunlaiku literatūrā.

Šāda aspektā iecerēts pētījums *Komēdijas žanra tradīcija Teokrita idillēs*.

Teokrita literārais mantojums – idilles – aptver satura un formas ziņā atšķirīgus tekstus. Lielāko interesi rosina bukolikas, žanrs, kura izveidotājs ir Teokrits. Teokrita bukolikas ir sava laika – hellēnisma literatūras – raksturīgs piemērs. Hellēnisma dzejas raksturiezīme ir literārs novatorisms, žanru robežu nojaukšana, apzināti sapludinot arhaiskos un modernās literatūras elementus. Teokrita bukolikās šie procesi redzami īpaši skaidri. Jau provizorisks ieskats Teokrita tekstos liecina, ka Teokritu ietekmējuši dažādi avoti. Tomēr tekstu nepilnīgās saglabātības dēļ precīzi apzināms un izpētāms ir tikai viens literārais avots – jaunatiskā komēdija.

Pētījuma mērķis ir izpētīt Teokrita bukolikas hellēnisma literatūras novitātes – žanru savstarpējas ietekmēšanās – aspektā, pētījumu balstot uz jaunatiskās komēdijas elementu Teokrita tekstos analīzi.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti uzdevumi:

1. Iepazīties ar tēmai atbilstošu zinātnisko un teorētisko literatūru par jaunatisko komēdiju, tās raksturiezīmēm un par Teokrita bukolikām;
2. Tulkojumā iepazīties ar Menandra un Teokrita tekstiem; apzināt jaunatiskās komēdijas tradīciju atklājošās tekstvietas Teokrita tekstos;
3. Uz tēmu attiecināmās tekstvietas izlasīt oriģinālā un iztulkot latviešu valodā;
4. Apkopot iegūto informāciju un noformulēt secinājumus, balstoties uz pētījuma gaitā iegūtajiem faktiem.

Bakalaura darbs sastāv no divām teorētiskajām nodaļām - *Dzejnieks Teokrits Hellēnisma literatūras kontekstā*, *Teokrita bukoliku izcelsmes un ietekmes avoti* un vienas praktiskās daļas -

Jaunatiskās komēdijas elementi Teokrita bukolikās. Teorētiskajā daļā pirmās nodaļas ietvaros tiek apskatīts Teokrits kā literārās bukolikas aizsācējs. Šajā nodaļā galvenā uzmanība tiek pievērsta hellēnisma kultūrlaikam un aleksandriešu dzejai, jo Teokrita vārds tiešā un netiešā nozīmē ir saistīts ar šiem terminiem. Šī nodaļa dod priekšstatu par Teokritu kā dzejnieku un Teokritu kā aleksandriešu dzejas pārstāvi, hellēnisma laika cilvēku. Otrajā nodaļā tiek aplūkoti avoti, kuri rosinājuši literārās bukolikas rašanos – auglības dievu kultu un Sicīlijas komēdijas tradīcija. Trešajā nodaļā aplūkota jaunatiskā komēdija, Sicīlijas komēdijas pārņēmēja un turpinātāja, galveno uzmanību pievēršot sižeta motīviem un tēliem jauantiskajā komēdijā. Pētījuma praktiskā daļa ietver jaunatiskās komēdijas un bukoliku sastatījumu motīvu un tēlu līmenī.

Kā pētījuma priekšmets izmantotas Teokrita bukolikas, to oriģinālteksti, kā arī tulkojumi latviešu valodā. Tulkojumā atlasītas atbilstošās tekstvietas, tās izlasītas oriģinālā un iztulkotas. Pēc tekstvietu atlases tās klasificētas pēc saturiskā principa, lai darbu varētu veidot pārskatāmās nodaļās. Darbā ievietotie oriģinālteksta citāti ņemti no interneta vietnes *The Perseus Digital Library Project*, Endrjū Saidenhama Farrara Gova (*Gow A.S.F.*) *Theocritus/The Greek Text with Translation and Commentary* kā arī interneta vietne *archive.org.*, kura sniedz plašu ieskatu antīkajos tekstos un tekstu tulkojumos angļiski. Darbā iekļautie bukoliku citāti latviešu valodā ir bakalaura darba autores tulkojumi.

Lai iegūtu teorētisko materiālu, tika apzināti šādi darbi: Francisa Makdonalda Kornforda (*Francis MacDonald Cornford*) darbs *The Origin of Attic Comedy*, kas sniedza ieskatu atiskajā komēdijā. Havierā Riu (*Xavier Riu*) *Dionysism and Comedy* grāmatā plaši aprakstīta vecā komēdija un Dionīsa kults, kurš darba gaitā izrādījās kā ļoti nozīmīgs materiāls vispārīgu secinājumu veikšanai. Natālijas Aleksandrovas Čisķakovas un Natālijas Vasiļevas Vulihās (*Чистякова Н. А. , Вулих Н. В.*) *История античной литературы* sniedza visplašāko ieskatu bukolikas žanrā un tā raksturierzīmēs. Plaša informācija arī par Teokritu un komēdiju. Sergeja Ivanoviča Radciģa (*Радциг С. И.*) *История древнегреческой литературы* palīdzēja gūt priekšstatu par hellēnisma laika literatūru un hellēnisma laika kopīgajām rakstības iezīmēm. Tā kā Teokrits piederēja pie hellēnisma laika dzejniekiem, bija svarīgi noskaidrot kāds bija šis laiks un šī laika iezīmes, kas šo periodu raksturoja. Herberta Dženinga Rose (*Rose H. J.*) *A handbook of Greek literature/From Homer to the Age of Lucian* sniedza materiālu par komēdiju autoriem un hellēnisma laiku. Ir svarīgi gūto informāciju salīdzināt ar citu autoru darbiem, jo, iespējams, cita autora domas ir tuvākas un precīzākas tam, ko domājam un uzskatām mēs paši. Ingara Gusāna *Bukolikas žanrs/Hellēnisma literatūra/Teokrits* grāmata deva labu pamatu Teokrita

bukoliku izpratnē, I. Gusāna komentāri pie bukolikām lika domāt plašāk, izdarīt secinājums par katru bukoliku atsevišķi un kopā. Veidot vienotu priekšstatu par bukolikas žanru un tās autoru. Pētera Ķiķaukas *Grieķu literatūras vēsture* tika izmantota kā vispārīgas informācijas avots, šī grāmata palīdzēja gūt vispārīgu priekšstatu par šī darba svarīgākajiem atslēgvārdiem. Pētera Ķiķaukas grāmata ir kā pamats šī darba izstrādes procesā. Iegūtā informācija palīdzēja izšķirt svarīgo un nesvarīgo informāciju no citu autoru darbiem. Cik autoru, tik viedokļu. Janīnas Kursītes *Dzejas vārdnīca* lakoniski izskaidroja neskaidros jēdzienus un sniedza priekšstatu par dzejas terminoloģiju. Ērika Fromma grāmata *Mīlestības māksla* sniedza plašu ieskatu mīlestības veidos un tās izpausmēs, nozīmīgs materiāls analīzes procesā.

Izpētes procesā interese galvenokārt pievērsta tēliem un motīviem. Roberts Mūks ir teicis: "Tēli pēc savas dabas ir unikāli un neatkārtojami, no kā izriet, ka tos nevar "izskaidrot", ja mēs ar to domājam mēģinājumu atšķirt tēla nozīmi (*esenci*) no tā konkrētās manifestācijas. Tēli ir pieejami tikai iztēlei, un tie nozīmē tieši to, kas tie ir, un tie ir tieši tas, ko tie nozīmē."¹ Ir interesanti pētīt un atrast kādu zīmīgu tēlu. Tēlu, kurš visos laikos ir izraisījis vienādas emocijas, tēls, kurš neprasa paskaidrojumus, jo mums tāpat viss ir skaidrs. Tā arī Teokrita tēli neprasa vairāk kā tie jau ir. Motīvu atlase nesagādāja grūtības, jo tika izvēlēti literatūrzinātnē populārākie un visvairāk apcerētie, tādi, kuru analizēšana neprasa pauzes.

---

¹ R.Mūks, *Kristiānisms un Tehnoloģija*. Jaunā gaita, 34. gadagājums, 1989.,2. (172.) nr.

1. DZEJNIEKS TEOKRITS HELLĒNISMA LITERATŪRAS KONTEKSTĀ

3.gs.p.m.ē. veidojas jauns žanrs – literārā bukolika. Tas ir hellēnisma laiks, kad viena no galvenajām literatūras tendencēm ir tieksme pēc oriģinalitātes, no kā izriet novitāšu meklējumi, it sevišķi senu žanru un senu tēmu neierasts pasniegums. Dzejnieks Teokrits izvēlas savu ceļu, apvienojot senu folkloras žanru – folkloristisko bukoliku – ar literatūras nesen radušos žanru – jaunatisko komēdiju.²

Teokrits ir tā laikmeta dzejnieks, kuru apzīmē ar vārdu *hellēnisms*. Hellēnisma hronoloģiskās robežas var noteikt tikai aptuveni. Parasti par hellēnisma sākumu uzskata Maķedonijas Aleksandra nākšanu pie varas (336.g.p.m.ē) vai nāvi (323.g.p.m.ē), bet par beigām – kauju pie Akcijas (31.g.p.m.ē) vai Augusta principāta nodibināšanos (28.g.p.m.ē).³

Hellēnisma būtība ir divu atšķirīgu civilizāciju - rietumu (Hellādas) un austrumu (Āzijas) - cieša mijiedarbība vai saplūšana. Tāpēc terminu *hellēnisms* var uzskatīt par neprecīzu, jo tas izceļ tikai vienu šī procesa aspektu - austrumu hellēnizāciju un grieķu kultūras izplatību pasaulē. Būtībā šis process nebija vienpusīgs vai viendabīgs. Austrumu hellēnizācija norisinājās vienlaicīgi ar rietumu orientalizāciju. Piemēram, Pergamā un Aleksandrijā dominēja grieķu kultūra, bet Sīrijā un Mezopotāmijā - austrumu kultūra. Precīzāks termins, kas apzīmē grieķu un austrumu zemju kultūras saplūšanu, ir sinkrētisms. Tas ir labi novērojams reliģijā, jo dažkārt grieķu un austrumu dievi tika identificēti, pie tam Grieķijā parādījās jauni dievi un to kultūri.⁴

Sinkrētisms aptvēra arī ideoloģiju, filozofiju, literatūru un mākslu un izpaudās gan sižetos, gan formās. Izveidojās vienota kultūra uz grieķu kultūras bāzes.⁵

Svarīgākais hellēnistiskās pasaules sasniegums bija kultūra, kas veidojās, saplūstot vietējiem tradicionāliem kultūras elementiem ar to kultūru, kuru atnesuši iekarotāji un pārceļotāji. Šo kultūru sintēzi ietekmēja dažādi apstākļi: etnisko grupu skaitliskās attiecības, to kultūras līmenis, dotajai videi raksturīgie politiskie, ekonomiskie un sociālie apstākļi. Vienlaikus hellēnisma kultūra, neskatoties uz dažādiem tās variantiem, ir vienots veselums.⁶

---

² Чистякова Н.А., Вулих Н.В. *История античной литературы*. Москва: Высшая школа, 1972, стр. 214.

³ Радциг С. И. *История древнегреческой литературы*. Москва, 1969, стр.405.

^{4 4} Gusāns I. *Bukolikas žanrs // Hellēnisma literatūra // Teokrits*. Rēzekne: RA izdevniecība, 2003,9.lpp.

⁵ Paparinska V. *Rodas Apollonija dzīve un daiļrade*. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1989,3.lpp.

⁶ Радциг С. И. *История древнегреческой литературы*. Москва, 1969, стр.404.

Kas attiecas uz literatūru, tad atšķirībā no agrākā, t.i., klasiskā laikmeta literatūras, kurai bija raksturīgs morālu, ētisku, kā arī sociālu un filozofisku problēmu traktējums, hellēnisma literatūrā autori lielāku uzmanību pievērš cilvēkam, viņa iekšējās pasaules atainojumam. Pie tam hellēnisma literatūra ir domāta visai hellēniskajai pasaulei.⁷

Par aleksandriešu dzeju sauc hellēnisma laikmeta dzeju. Termins *aleksandriešu dzeja* apzīmē formas un satura ziņā ļoti dažādu dzeju, kuras autori tieši vai netieši saistīti ar Aleksandrijas kultūru.⁸ Neskatoties uz to, ka aleksandriešu dzeja izplatījās dažādās hellēnistiskajās valstīs, tomēr pēc savas idejiskās ievirzes tā veidoja vienotu literāru novirzienu.

Aleksandriešu dzejai ir elitārs raksturs, jo tā ir domāta galvenokārt sabiedrības augstākajiem un izglītotākajiem slāņiem. Šis elitārums ir saistīts ar to, ka dzejnieki ir ļoti izglītoti, daudzi no viņiem ir Muzeja darbinieki, līdz ar to viņi lieliski pārzina agrāko laiku literatūru, ir guvuši iespēju lasīt sen aizmirstus un mazpazīstamus darbus, kas ļauj viņiem izrādīt savu erudītumu, (zinātniskumu). To dzejnieki dara, arhaizējot un padarot sarežģītu dzejas valodu, bagātīgi izmantojot mitoloģisko materiālu, citātus un atsauces uz citu autoru darbiem, kas bez speciāliem komentāriem vidusmēra lasītājam nav saprotami. Kā spožu piemēru var minēt dzejnieku Likofronu (3./2. gs.p.m.ē.) un viņa darbu *Aleksandra*, kuru bez paskaidrojumiem nesaprata pat viņa laikabiedri. Salīdzinot ar iepriekšējiem grieķu literatūras posmiem, viens gan ir palicis nemainīgs, arī aleksandriešu dzejas pamatā ir mitoloģija, lai gan ir redzams, ka ‘’mīts ir tikai nosacīts literārā darba sižeta avots’’. Tas ir saistāms ar to, ka attieksme pret mītu ir mainījusies, grieķu dievi dzejniekiem un arī lasītājiem kļūst vai nu par literāriem tēliem, vai arī par leģendāriem pagātnes varoņiem. Pie tam mīti tiek papildināti ar dažādām sadzīviskām detaļām un arī to varoņi iegūst reālistiskus vaibstus. Tādējādi uzmanība vairāk tiek pievērsta cilvēka rakstura un viņa psiholoģijas atklāšanai. Aleksandriešu dzejā parādās vairākas jaunas iezīmes, piemēram, mīlestības tematika, dabas apraksti, bērnu atainojums, sadzīves tematika.⁹

Starp pazīstamākajiem hellēnisma dzejas pārstāvjiem minami Kallimahs, Teokrits, Rodas Apollonijs, kuru dzeja atšķirās gan pēc formas, gan pēc motīviem, gan pēc mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem.

‘’III gs. p. m. ē. Aleksandrijā pirmoreiz antīkajā pasaulē rodas sacensība starp literārajiem pulciņiem.’’ Nav zināmi šo domstarpību cēloņi, taču viens ir skaidrs: ‘’Visi šie savstarpēji

---

⁷ Rose H.J. *A handbook of Greek literature // From Homer to the Age of Lucian*. Bolchazy - Carducci Publishers, INC. by arrangement with Routledge Ltd., 1996, 214. lpp.

⁸ Pāparinska V. *Rodas Apollonija dzīve un daiļrade*. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1989, 7.lpp.

⁹ Gusāns I. *Bukolikas žanrs // Hellēnisma literatūra // Teokrits*. Rēzekne: RA izdevniecība, 2003, 11.lpp.

konkurējošie literārie novirzieni pieprasa no saviem dalībniekiem rūpīgu apstrādi.¹⁰ Līdz ar to bija vērojama mazo formu attīstība. Tieši mazajās formās varēja noslīpēt stilu, pārdomāt kompozīciju, katru dzejas rindu un pat vārdu, tādā veidā izkopjot lirikas valodu, lai atklātu oriģinālu, netradicionālu saturu. Šajā laikā rodas arī jauni dzejas žanri. To nosaukumi pat gramatiski ir veidojami ar pamazināmās nozīmes sufiksiem. Šo mazo žanru pārstāvji bija Kallimahs, kurš rakstīja epīlijus, epigrammas, himnas, elēģijas, jambus, un Teokrits, kuru tradicionāli uzskata par bukolikas (plašākā nozīmē idilles) žanra izveidotāju (literatūrzinātnieki S.Radčigs, I.Tronskis).

Antīkā literatūra līdz pat mūsdienām ir pamats visas literatūras zinātnes un teorijas pētniecībai, kurā viens no izpētes pamataspektiem ir žanru teorija. Tieši antīkajā literatūrā izveidojās 4 galvenie literatūras veidi (eposs, lirika, drāma un proza) un to pamatžanri, kas veido mūsdienu literatūras žanriskā iedalījuma pamatu. Atšķirībā no mūsdienām, kur žanra jēdziens zaudē savu aktualitāti par labu "tekstam" un "diskursam", ignorējot žanra noteiktos kanonus, antīkās literatūras darbu žanriskā piederība ir vieglāk nosakāma, jo katram žanram bija sava tematika un topika.¹¹ Mūsdienu tehnokrātiskajā sabiedrībā lielāka uzmanība būtu jāvelta tādiem žanriem, kas atklāj dabas un dabiskā izpratni un nozīmi cilvēka dzīvē. Viens no šādiem žanriem ir bukolika, kur jau pats termins *βουκολοζ* - *govju un vēršu gans* - norāda uz saistību ar radoša cilvēka iedvesmas avotu - dabu.

Citi žanra apraksti aprobežojas ar Teokrita un Vergilija daiļrades pieminēšanu. Mūsdienu literatūras zinātnē aprobētu žanra raksturojumu sniedz literatūrzinātniece J.Kursīte *Dzejas vārdnīca* (2002).¹² Iemesls teorētiskās literatūras trūkumam par bukolisko žanru varētu būt tas, ka šis žanrs bija spilgts antīkajā literatūrā, kad darbojās Teokrits (3.gs.p.m.ē.), Moshs (2.gs.p.m.ē.), Bions (2.gs.p.m.ē.), Vergilijs (1.gs.p.m.ē.), Kalpurnija (1.gs.m.ē.), Nemesians (3.gs.m.ē.) un Longs (2.gs.m.ē.).

Teokrita nozīme pasaules literatūrā balstās galvenokārt uz viņa bukolistiskajām jeb "ganu dzejām" - .

Ņemot vērā, ka sengrieķu valodā ir vairāki vārdi ar nozīmi "gans", piemēram, - *govju un vēršu gans*, - *kazu gans*, - *gans*, var rasties jautājums, kāpēc žanra nosaukums ir bukolika. Interesants skaidrojums tam ir dots sholijas Teokrita bukolikām, kur ir teikts, ka šis nosaukums ir

---

¹⁰ Соболевский С.И. *История греческой литературы*. Москва, 1960, стр .44.

¹¹ *Sengrieķu literatūras antoloģija*. Rīga: Zvaigzne, 1990, 10.lpp.

¹² Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Izdevniecība Zinātne, 2002, 74.lpp.

izvēlēts tāpēc, ka vērši un govīs ir lielākas un svarīgākas par aitām un kazām.¹³ To, ka govju gans ir uzskatāms par cienījamāku nekā citu gani, apliecina arī pats Teokrits, kur pirmajā idillē Priāps saka Dafnīdam: *βούτας μὰν ἐλέγευ, νῦν δ' αἰπόλω ἀνδρὶ ἔοικας*. (1.86.) (*Tevi sauca par govju ganu, bet tagad tu līdzinies vīram kazu ganam*.)

Tas liecina, ka kazu ganīšana bija vieglāka nodarbošanās, kas neprasīja īpašu piepūli. Šajā bukolikā bieži vien uzsver kazugana un govjgana īpašības un lietas, kas tiem jādara. Bukolikā tiek pieminēts arī Priāps, identificējams kā auglības, vīnkopības un jutekliskās mīlestības dievs.

Nereti Teokrita bukolikas tiek sauktas par idillēm, nenorādot atšķirību - bukolikas ir specifiska Teokrita idiļu grupa - dzejoļi par ganu dzīvi. Tā kā Teokrita daiļrades mantojumā ietilpst arī idilles - epīliji, idilles - mīmi, termins "bukolika" nebūtu identificējams ar terminu "idille". Šodien literatūras teorijā ar terminu "idille" saprot idealizētu dzīves tēlojumu, parasti uz dabas fona. Antīkās literatūras kontekstā šī termina nozīme ir atšķirīga. Vārds "idille" ir cēlies no grieķu vārda un nozīmē 1) *ainiņa*, 2) *dziesmiņa*. Savukārt ir veidots no vārda ar nozīmi "*skats*", "*aina*".

Idille - (gr. *eidyllion*, deminutīva forma no *eidōs* 'veids') - bukoliskās dzejas žanriskais paveids antīkajā dzejā (Teokrits, Vergilijs). Parasti neliela apjoma dzejolis, kas neiekļāvās nevienā no tradicionālajiem žanriem. Pēc Teokrita nāves viņa dzejas tika savāktas un apkopotas krājumā, ko nosauca par *Idilles*. Idilles bieži sacerētas heksametra dialoga vai vēstījuma formā. Jaunlaiku Eiropas dzejā par idilli sāka dēvēt dzeju, kurā attēlota vienkārša, mierīga dzīve pie dabas krūts. Idilles funkcionēja kā viens no klasicisma dzejas žanriem, bet neizzuda arī sentimentālismā. (latv. dzejā, piem., K. G. Elferfelda *Bērtulis un Maija*). 20. gs. dzejā sastopama ļoti reti, visbiežāk saplūstot ar pastorāli vai - plašāk - apzīmējot dzejoli ar idillisku noskaņu.¹⁴ H. Hiršs izsakās, ka "Idille kā vēlēšanās, kā tieksme, sapnis, kurā uz mirkli var aizmirsties un kuru nevar aizmirst, idille kā atpūtas brīdis, kā atelpa, "miera sala", bet ne apmierinājums. "Termins "idille" kā literāra žanra apzīmējums ir radies salīdzinoši vēlu. Teokrits savas dzejas neapzīmēja ar terminu *idille*. Pirmoreiz šis termins parādās sholijos Teokrita dzejoļiem. Iespējams, ka to lietot sāka gramatiķis Artemidors un viņa dēls Teons, kuri 1.gs.p.m.ē. apkopoja un izdeva Teokrita dzejoļus (varbūt ar šādu nosaukumu).¹⁵

¹³ Феокрит. Моск. Бион. *Идиллии и эпиграммы* / пер. и коммент. М.Е.Грабарь - Пассек. Москва: Изд-во АН СССР, 1958, стр. 201.

¹⁴ Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Izdevniecība Zinātne, 2002, 186.lpp.

¹⁵ Чистякова Н.А., Вулих Н.В. *История античной литературы*. Москва: Высшая школа, 1972, стр. 214.

Aplūkojot Teokrita galveno literāro mantojumu - idilles, jāatzīst, ka tas nav viendabīgs.

Idilles var iedalīt vairākās grupās:

- bukolikas - "ganu" dziesmas, kas ataino ganu dzīvi dabas klēpī. Te viņi muzicē un dzied par mīlestību. Parasti šīs bukolikas ir divu ganu sacensības dziesmu izpildīšanā.

- mīmi - tos var uzskatīt par nelielām dramatiskām ainiņām,

- epīliji - ir mazas poēmas heksametrā, kur galvenās personas ir mitoloģiskie varoņi, piemēram, Hērakls, brāļi Dioskūri, Hīrs,

- mīlestības dzejoļi,

- veltījuma dzejoļi,

2. TEOKRITA BUKOLIKU IZCELSMES UN IETEKMES AVOTI

2.1. Sicīlijas folklorā un Sicīlijas komēdija

Interese par bukoliskajām tēmām un sižetiem hellēnismā parādījās agri un izplatījās ātri. Tam par cēloni varētu būt divi galvenie iemesli. Pirmkārt, šie temati daļēji neitralizēja hellēnistiskās dzīves tieksmi uz urbanizāciju un it kā rādīja izeju uz kaut kādu citu, neikdienišķu pasauli. Otrkārt, tie uzturēja dziestošās tradīcijas, kuras bija saistītas ar priekšstatiem par agrāko laiku brīvo un skaisto dzīvi.

Teokrita bukolikas, novitāte hellēnisma literatūras telpā, ir raksturīgs hellēnisma literārās tradīcijas veidošanās un attīstības piemērs. Teokrits izveido jaunu literāro žanru – bukoliku, meistarīgi apvienojot savas dzimtenes Sicīlijas folkloras tradīciju (ganu dziesmas), agrīno literatūras tradīciju (Sicīlijas komēdiju) un sava laika literatūras žanru (jaunatisko komēdiju).

Nav iespējams vienlīdz pārliecinoši izvērtēt plašo avotu spektru, kas ietekmējuši Teokrita bukoliku tapšanu. Par pamatavotiem – Sicīlijas folkloru un Sicīlijas agrīno komēdiju – pieejamas nepilnīgas ziņas. Tomēr sižetu un tēlu līdzība šajās tradīcijās un Teokrita tekstos neapšaubāmi pierāda Sicīlijas tradīcijas nozīmi Teokrita bukolikās.

Teokrits šo tautas jeb tā saucamo dorisko dziesmu, kura saglabājās doriešu apgabalos, Peloponēsā un rietumu Grieķijā, t.i., tur, kur šādas dziesmas pēc izcelšanās bija pirmsdoriešu, pārcēla uz literatūru un to noformēja. Viņa bukolikas satur daudzas dzejnieka stilizētas ganu dziesmas un liecības par ganu sacensībām dziesmu izpildīšanā. Tāpēc ir pilnīgi iespējams, ka Sicīlijā un Dienviditālijā dažādos svētkos skanēja ganu dziesmas un notika dziedātāju sacensības, taču šīs dziesmas uzturējās ārpus literatūras un palika folklorā. Bet Teokrits tās paņēma bukoliku pamatā.¹⁶

Teokrits labi pazina tautas folkloru. To apliecina viņa bukoliku kompozīcija, kur galvenais tips ir divu ganu sacensība pēc - *pēc kārtās, pārmaiņus* principa. Šī uzstāšanās forma ir sastopama ne tikai Grieķijā, bet arī citām tautām: starp citu, tieši Dienviditālijā - tajā apkārtnē, kur risinās dažu Teokrita bukoliku darbība, - vēl 19. un 20.gs bija vērojama sacensība divrindu izpildīšanā. Šīs divrindes var būt nesaistītas savā starpā, pēc satura vienkāršas, brīžiem naidīgi

---

¹⁶ Gusāns I. *Bukolikas žanrs // Hellēnisma literatūra // Teokrits*. Rēzekne: RA izdevniecība, 2003, 15.lpp.

dzēlīgas. Iespējams, ka tās ir ļoti tuvas tam folkloras paraugam, kuru izmantoja Teokrits, diemžēl patiesu antīkās folkloras paraugu mums praktiski nav.¹⁷

Sicīlijas kultūrā ir plaši aprakstīti iemīļjušies jaunieši, kuri cieš no mīlestības mokām. Sicīlijas svētkos risinājās sacensības starp ganiem, improvizēta rakstura sacensības. Šo tradīciju Teokrits ienesa literatūrā, radot jaunu literāro žanru - bukoliku.¹⁸

Par sicīliskās komēdijas izcelšanos ir vēl mazāk ziņu nekā par atiskās komēdijas tapšanu. Arī Sicīlijas komēdija saistīta ar Dionīsa kultu. Komēdijā ietilpa Dionīsa svētku svinības kā kulta spēle vai izrāde. Tā arī Teokrita bukolikās nozīmīgu lomu ieņem šis Dionīsa kulta. Dzīvodami skaistā un svētītā zemē, sicīlieši jau no dabas bija jautri un priecīgi cilvēki. Viņiem piemita asprātība un iedzimtas spējas uz mīmiku un izteiksmīgu žestikulāciju, kā arī tieksme parodēt un atdarināt visu, kas smieklīgs.

Daļa no Teokrita raksturīgā principa - savdabīgas realitātes un detaļu precizitātes savijuma ar nosacītību, tīšu neskaidrību un "maskarādes" principu, ir reālu vēsturisku personu vārdu iekļaušana bukolikās līdztekus ar vārdiem, kuri, iespējams, slēpj reālus vēsturiskus personāžus. Šai ziņā grūti ir rast pilnīgu skaidrību. Varbūt šī spēle ar lasītāju - laikabiedru, nemaz nerunājot par lasītājiem vēlākajos gadsimtos, ir īpaša rotaļa, erudīcijas un literārās kompetences pārbaude. To, ka šāds mākslinieciskās izteiksmes līdzeklis, kas raksturoja autora kā "poeta doctus", bija visai izplatīts hellēnisma dzejā, liecina tā izmantojums arī citu nozīmīgāko hellēnisma dzejnieku - Kallimaha un Rodas Apolonija daiļradē.¹⁹

Senie auglības kultī ir viens no pamatiem bukoliskā žanra radīšanai. Auglības dievu kultu ietvaros Sicīlijā un tuvējā Dienviditālijā bija bagātas dziesmu tradīcijas. Sicīlijā eksistējošie auglības dievu kultī ir ļoti seni. Tie saglabājās par vēlākos laikos, iegūdami valsts atzinību. Piemēram, Etnas pakājē bija vietējās dievības Galatejas svētnīca, viņu uzskatīja par ganāmpulku aizstāvi. Arī kiklops Polifēms bija arhaiska dievība. Cita dievība ir gans, muzikants un mednieks Dafnīds, kas kļūst par pirmo bukoliskās dzejas varoni.

Galateja (Galateia) ir sens mitoloģisks tēls. Senākās ziņas par Galateju ir sastopamas Homēra *Illiādā*²⁰. Galatejas tēls bija zināms arī Hēsiodam un Apolodoram. Bieži vien Galateja tiek atzīta par jūras dieva Nēreja meitu. Galatejas lokalizācijas vieta ir Sicīlija. Parasti Galateja mītos tiek pieminēta saistībā ar kiklopu Polifēmu.

¹⁷ Чистякова Н.А. *Эллинистическая поэзия*. Ленинград: Издательство Ленинградского Университета, 1988, стр.79.

¹⁸ Қиқкаука Р. *Гриеку литератūрас vēстуре*. Рīga: Университātes апгāдс, 1944, 333.lpp.

¹⁹ Gusāns I. *Bukolikas žanrs // Hellēnisma литератūra // Teokrits*. Rēzekne: RA izdevniecība, 2003, 18.lpp.

²⁰ Gusāns I. *Bukolikas žanrs // Hellēnisma литератūra // Teokrits*. Rēzekne: RA izdevniecība, 2003, 22.lpp.

Galatejas vārda etimoloģija nav pilnībā noskaidrota. Domājams, ka Galatejas vārds radies no piena apzīmējuma; tādējādi pēc būtības Galateja varētu būt saistīta ar lopkopību vai lopkopības dievu kultiem, kā arī plašāk - ar mītiem par ganiem.

Galatejas saistību ar lauku kultiem apstiprina šī mitoloģiskā tēla pieminēšanas konteksts antīko autoru darbos. Pēc Dūrida²¹ (grieķu vēsturnieks, ~ 340. - 270.g.p.m.ē.) ziņām Polifēms iekārto Galatejas svētnīcu pie Etnas. No šī fragmenta var spriest, ka:

- 1) Galateja mītos parādās kopā ar Polifēmu, senu lauksaimniecības, īpaši lopkopības, aizgādni,
- 2) par Galatejas saistību ar lauksaimniecības kultiem liecina viņas svētnīcas lokalizācija pie Etnas kalna, senas lauksaimniecības dievu kultu svētvietas.

Ar Galateju saistītais mitoloģiskais materiāls ir salīdzinoši nekonkrēts un nestabils. Par to liecina šī mitoloģiskā tēla dažāda un pat atšķirīgais izmantojums un skaidrojums.

Lokālvēsturnieks Timejs (4./3.gs.p.m.ē.), acīmredzot pamatojoties uz informācijas trūkumu par Galateju, šim vārdam saskaņā ar sava laikmeta iecienīto etimoloģisko skaidrojumu tendenci saskata līdzību ar ģeogrāfisko nosaukumu Galatija vai Gallija.

Pirmais zināmais autors, kurš literāri apstrādā mītu par Galateju (ap 390.g.p.m.ē.) un kura daiļradē konkretizējas Galatejas tēls ir Filoksens no Kitērām. Domājams, ka Filoksens ir izmantojis pastāvošo nekonkrēto Galatejas mitoloģisko biogrāfiju, kuras pamatnostādnes ir:

- 1) Galateja ir ganu aizstāve,
- 2) Galateja ir gana Polifēma mīlākā,
- 3) Galateja ir Polifēma dēla Galata māte.

Filoksena ditirambā ir uzsvērtas Galatejas un kiklopa Polifēma attiecības. To varētu uzskatīt par tradicionālu motīvu, taču ir arī jaunievedums: Polifēma mīlestība ir vienpusēja, nereīda Galateja pret viņu izturas vēsi. Šis ir tas motīvs, kāpēc Filoksenu var uzskatīt par otra Galatetejas mīta varianta aizsācēju, jo viņš pirmais attainoja Galateju, kura neatbild uz Polifēma mīlestību. Domājams, ka vēlākajā literārajā tradīcijā Polifēma mīlestība un Galatejas nicība ir pastiprinājusies, līdz ar to aizēnojot kādreizējo savstarpējo mīlestību un sapratni. Šis motīvs vēl vairāk pastiprinās vidējā atiskajā komēdijā, kur Polifēma tēls tiek kariķēts. Nikohara, Antifāna²²

---

²¹ Durīds — no Samas, 3.gs.p.m.ē. vēsturnieks; sarakstījis vispārējo Grieķijas un savas dzimtās salas Samas vēsturi; vēlākajā laikā daudz citēts savu darbu spilgtuma dēļ; šis spilgtums tomēr nelabvēlīgi ietekmējis viņa darbu kvalitāti, no kuriem saglabājušies tikai fragmenti.

²² Antifāns (*Antiphanes*; ap 408—334 p.m.ē.) — dramaturgs

un Aleksida saglabājušies necilie komēdiju fragmenti ļauj tikai atpazīt, ka viņa noraida kiklopa mīlestību un dāvanas. Arī Teokrits savā VI un XI bukolikā atklāj lepnas un koķetas meitenes tēlu, kura tikai izsmej savu pielūdzēju.

Ļoti pazīstams un sens mitoloģisks tēls ir kiklops Polifēms. Pirmais viņu piemin Homērs *Odisejā* kā Poseidona un Forkijas meitas Toosas dēlu, kurš ir pazīstamākais kiklops saistībā ar Odiseja piedzīvojumiem.

Hēsiods *Teogonijā* piemin kiklopus, kuri ir Urāna un Gajas dēli, un ir uzcēlušī Mikēnu un Tīrintas mūrus, un nav identificējami ar Homēra kiklopiem.

Salīdzinot ar Polifēmu, Dafnīds ir diezgan neskaidrs tēls, jo ziņas par viņu ir iegūtas, pamatojoties uz autoru atsaucēm un mīta rekonstrukciju. Tradicionāli Dafnīds tiek uzskatīts par sicīliešu ganu, kā arī bukolikas izgudrotāju. Domājams, ka Dafnīds lokalizēts Sicīlijas ziemeļos. Teokrita 7. bukolikā ir pieminēta Dafnīda saistība ar Sicīlijas ziemeļos atrodošos Hīmeras upi, par to savā dziesmā dzied Likids. Par to pašu Dafnīda lokalizāciju ļauj spriest arī Stēsihors²³, kurš pats ir no Hīmeras un pirmais ieviesa Dafnīda tēlu dzejā, iespējams, ka autors to ir paņēmis no vietējās teikas.

Zinātniskā literatūrā kultu un minētie teksti tiek uzskatīti par Teokrita pievēršanās bukolikas žanra izveides rosinātājiem, bet konkrētu ziņu par kultiem un tekstu nesaglabātības dēļ nav. Izvērtējams žanrs, kura ietekme uz Teokrita bukolikām nav apšaubāma, ir jaunatiskā komēdija.

2.2. Jaunatiskā komēdija

Grieķijā komēdija ir sens žanrs, un tā gadsimtu gaitā ir ļoti attīstījusies un mainījusies. Aristofāna komēdijas ir senākais komēdiju materiāls, kas saglabājies, bet ne senākais vispār. Komēdijas pamatā ir raksturu, situāciju un runas komisms. Komēdija tēlo cilvēciskās vājības, kas izraisa nevis līdzcietību, bet smieklus. Komēdijai ir trīs izaugsmes stadijas, kuras var iedalīt šādi:

---

²³ Stēsihors (*Στησίχορος*, ap 640.-630.g. p.m.ē., † ap 556.-555.g. p.m.ē.) bija sengrieķu dzejnieks, viņš pamatā rakstījis koru liriku, izmantojot episku, Homēra tradīcijai ļoti tuvu materiālu, piemēram Trojas kara motīvus (viņš ticis dēvēts par "lirisko Homēru"). No viņa darbiem saglabājušies tikai fragmenti. Stēsihors dzimis Metaurā mūsdienu Dienvidītalijā, bet lielākoties dzīvojis Sicīlijā - Himerā (pēc citiem avotiem - viņš arī dzimis ir Himerā).

- Vecatiskā komēdija
- Vidējā komēdija
- Jaunatiskā komēdija

Saskaņā ar Aristoteļa uzskatiem komēdija no tragēdijas atšķiras ar to ka:

- Komēdijā darbojas zemāko slāņu pārstāvji.
- Beigas vienmēr laimīgas
- Mērķis - publikas smieklī

bet tas ir visai brīvs Aristoteļa domu interpretējums.

Par *komēdiju* sauc dramatisku darbu, kura centrā izvirzīti komiski raksturi, kas darbojas komiskās situācijās.²⁴

Vecatiskā komēdija datējama ap 5.gs., Peloponēsas kara gadi. Vecatiskā komēdija nepazīst mīlestību. Komēdijas varoņi nepazīst neko nopietnu vai dziļu. Viņi neprot mīlēt, ne atdoties kādām cēlām vai dziļām jūtām. Viņiem maz pienākuma apziņas un pieklājības sajūtas. Viņi dažreiz liekas nomaldījušies no ceļa,- tik bērnišķīga un nesakarīga ir viņu rīcība, kas skatītājos rada smieklīgu efektu. Vecatiskā komēdija izsmej visu, kas jauns un neparasts. Tāpēc tā izturas naidīgi pret sofistiem, filozofisku audzināšanu, greznību un citām tā laika jaunajām parādībām. Tā nebaidās no pārspīlējumiem un, izsmiedama savus pretiniekus, tā rāda tos karikatūriskā zīmējumā. Šī komēdija atļāvās diezgan lielu vārda brīvību un nebaidījās visu atēniešu priekšā izzobot augsti stāvošas personas. Tikpat lielu brīvību tā atļāvās izteiksmes ziņā. Izaugusi no lauku svētkiem, kas tika svinēti par godu vīna dievam, šī komēdija lietoja rupjus un nepieklājīgus tautas valodas izteicienus, kādus vairs nepieļāva jaunatiskā komēdija. Vecatiskajai komēdijai vairāk raksturīgs politisks skanējums, bet arī tam pienāk gals, tā strauji samazinot kora lomu, kuram tomēr joprojām ir zināms, bet arī visai niecīgs sakars ar lugas darbību.²⁵ Vecatiskajai komēdijai raksturīgas arī dažas kompozīcijas īpašības, kuru nav vidusatiskajai un jaunatiskajai komēdijai: koris, parabase, agons, fantastika.²⁶

Par vidējās atiskās komēdijas posmu nosacīti var uzskatīt laiku no 5. un 4. gs. mijas līdz aptuveni 320. gadam p. m. ē. Vidējā komēdija daudzējādā ziņā sagatavojusi ceļu jaunatiskajai

²⁴ Ярхо В.Н. *Комедия // Древнегреческая литература*. Москва: Лабиринт, 2002, стр.9.

²⁵ Ķiķauka P. *Grieķu literatūras vēsture*. Rīga: Universitātes apgāds, 1944, 340.lpp.

²⁶ Ķiķauka P. *Grieķu literatūras vēsture*. Rīga: Universitātes apgāds, 1944,120.lpp.

komēdijai, starp citu - pārņemdama un pielāgodama komēdijas vajadzībām Eiripīda²⁷ traģēdiju motīvus un arī viņa drāmas tehniku. Jāatzīmē, ka nav iespējams novilkt precīzu hronoloģisku robežu starp vidējo un jauno komēdiju.

Mītu un traģēdiju parodijas, ikdienas dzīves tematika - komēdija pievēršas ģimenes attiecībām, ieskanas mīlas motīvs. Uz skatuves parādās laikabiedri, pret kuriem izsmējīgi vērsas komēdija, tikai vairs ne pret valstsvīriem vai karavadoņiem, bet pret personām, kas dažādu iemeslu dēļ bija pateicīgs tenku un zobgalību objekts, piemēram pilsētā pazīstami uzdzīvotāji vai hetēras. Jaunatiskās komēdijas raksturīgākā pazīmē ir sadzīves tematika, un Teokrits par to runā daudz.

Traģēdijas centrā ir spēcīga personība, kuras bojā eja rada skatītāja dziļu pārdzīvojumu. Komēdijā turpretī gluži otrādi, bieži vien parādīti aprobežoti, atpalikuši ļaudis, kas, nonākot komiskās situācijās, modina skatītājos vai nu smieklus, vai izsmieklus. Saasinājums, negaidīti gājieni intrigas risinājumā, pārspīlējums, asprātības - tas viss komēdijā kalpo smieklus izraisīšanai. Tieši smieklos ir komēdijas spēks. "No vienkārša izsmiekla baidās pat tas, kas nebaidās vairs ne no kā pasaulē" (N. Gogolis).

Smejoties par kādu netikumu, ļaudis izsaka savu negatīvo attieksmi pret to. Komēdijā pozitīvo ideālu apliecina ar satīrisku nostāju pret negatīvajām parādībām.

Komēdijā sevišķi liela nozīme ir spilgti izveidotiem, *hiperbolizētiem raksturiem*. Par hiperbolizētiem sauc tēlus, kuru rakstura īpašības atklātas pārspīlētā, saasinātā veidā. Hiperbolizētie raksturi nedrīkst zaudēt ticamību.²⁸

Atkarībā no autora attieksmes pret komēdijas varoņiem izšķir *satīriskās komēdijas*, *liriskās komēdijas*, *liriskās* un *satīriskās komēdijas pamfletus*. Par satīrisku komēdiju sauc dramatisku darbu, kurā raksturi tiek atmaskoti ar satīras palīdzību. No mākslinieciskās formas viedokļa satīriskā komēdija raksturīga ar neparastu asumu konflikta un sižeta veidojumā, darbojošos personu valodā. Daudz satīrisku komēdiu radies krievu klasiskajā literatūrā. Tās

---

²⁷ Dzimis Salaminas salā. Pēc rakstura bija vientuļnieks, kas daudz laika pavadīja lasot grāmatas (viņam piederēja ievērojama grāmatu krātuve, kas 5.gs. p.m.ē. bija liels retums), nodarbojoties ar filozofiju. Panākumus guva vēlākajā savas dzīves posmā. Daiļrades pirmsākumos viņš vairāk nekā 20 reizes piedalījās traģēdiju sacensībās un tikai 5 reizes saņēma pirmās godalgas, jo viņa darbos paustās idejas konservatīvajai sabiedrībai nebija pieņemamas. Eiripīds mainīja attieksmi pret mitoloģijas izmantošanu lugās. Ar mitoloģijas sižetu palīdzību dramaturgs risina sabiedrībā aktuālas problēmas. Viņš apzināti izvēlas sižetus, kuri ļauj risināt sabiedrībā samilzušās problēmas - pilsoniskās apziņas mazināšanos, pieaugošais egoisms, ģimenes attiecību problēmas, sievietes loma ģimenē un sabiedrībā, attieksme pret dieviem.

²⁸ Valeinis V. *Poētika*. Rīga: Latvijas Universitātes izdevniecība, 1961, 72.lpp.

atmasko ekspluatatoriskās iekārtas netikumus un nelietības. Krievu autoru lugās radītas daudzas jo daudzas spilgti satīriskās darbojošās personas, kas vēlāk ieguvušas sugas vārda nozīmi.²⁹

Visnozīmīgākie komēdijas paraugi radīti dažādos laikmetos. Komēdijas pirmsākumi meklējami senajā Grieķijā svētkos par godu Dionīsam³⁰. Pēc svinīgās ceremonijas savu mākslu centās rādīt plašas tautas masas. Ļaudis, staigājot pa ielām, izpildīja jaunās dziesmas un dejas, sarīkoja dažādas spēles. Tā bija svētku neoficiālā daļa, tāpēc arī dziesmām un spēlēm bija sadzīves raksturs. Tika dziedātas komiskas dziesmas, kurās izsmēja atsevišķus dzīves netikumus - slinkumu, pļāpīgumu utt. Dziesmā, pamazām pievienojās arī žesti un kustības. Tā radās sākotnējā komēdija, ko izrādīja bez īpašas gatavošanās. Pēc šo komēdiju parauga grieķu rakstnieki vēlāk sacerēja tekstus komēdijām, ko izrādīja uz skatuves. Ievērojamākais grieķu komēdijas autors ir Aristofans (446. - 385. g. p. m. ē.).³¹

Vidējā komēdija daudzējādā ziņā sagatavojusi ceļu jaunatiskajai komēdijai, starp citu - pārņemdama un pielāgodama komēdijas vajadzībām Eiripīda traģēdiju motīvus un arī viņa drāmas tehniku. Jāpasvītro, ka nav iespējams novilkt precīzu hronoloģisku robežu starp vidējo un jauno komēdiju.

Komēdijas sižetu loks salīdzinājumā ar vidējo komēdiju ir vēl vairāk sašaurinājies. Tas ietver vairs tikai sadzīves tematiku, pirmām kārtām ģimenes attiecību un mīlestību motīvus. Kaut gan tradicionāli lugu darbība parasti notiek Atēnās, tām nav šauri lokāla kolorīta. Šis apstāklis, kā arī šo darbu apolitiskums veicināja to izplatību visā grieķu pasaulē un arī paildzināja to skatuves mūžu - atšķirībā no Aristofana darbiem, kuru komēdijas savas specifiski atēniskās politiskās aktualitātes dēļ, kas tās padarīja grūti, daudzās detaļās pat pilnīgi nesaprotamas ārpus Atēnām, varēja būt tikai skatuviskas viendienes.

Grieķu jaunās komēdijas žanrs ir "celts" uz ievērojama mantojuma no priekštečiem, izveidots uz plašiem dramatiskiem paņēmieniem, raksturiem (tēliem) un situācijām, ko priekšteči ir attīstījuši. Prologi, lai veidotu publikas sapratni par notikumu, ziņotāju runas, lai izziņotu aizkulisēs notiekošo, mielasta (svētku) apraksts, pēkšņa atzinība.

Jaunatiskā komēdija ir pretstats vecatiskajai komēdijai. Atteikšanās no sabiedriski politiskām aktualitātēm un kora līdzdalības, pievēršanās sadzīves tematikai, cilvēka rakstura, jūtu

²⁹ Ярхо В.Н. Древнегреческая литература // Комедия. Москва: Лабиринт, 2002, стр. 76.

³⁰ Dionīss sengrieķu mitoloģijā ir zemes auglības spēku un vīnkopības dievs. Viņš māca ļaudis nodarboties ar vīnkopību. Dionīss rīkoja gaviles, ar apdullinošu mūziku un vīna reibumu izraisot cilvēkos ekstāzi, reliģisku aizmiršanos. Vēlāk šis orgijas pārtapa karnevāliskos gājienos, saglabājot reliģiskā rituāla būtību. Laika gaitā Dionīsiji (svētki) kļuva ļoti populāri. Dionīss pats bija kā simbols pasaules cikliskumam.

³¹ Чистякова Н.А. Еллинистическая поэзия. Ленинград: Издательство Ленинградского Университета, 1988, стр.155.

tēlojumam un kompozicionāli mērķtiecīgai sižeta izveidei. Jaunā komēdija ilga viscaur Maķedonijas valdnieku laiku, beidzoties apm. 260 BC. Grieķu jaunā komēdija bija grieķu komēdija pēc Aleksandra Lielā nāves 323 līdz 260 BC., laikā, kad Maķedoniešu valdnieki valdīja Grieķijā. Trīs slavenākie un pazīstamākie rakstnieki (piederīgi šim žanram) bija Menandrs, Filemons un Dīfils^{32, 33}.

Jaunatiskā komēdija ir hellēnisma laikmeta grieķu literatūras krāšņākais zieds, turklāt pēdējais, kas uzplaucis Atikas augsnē. Ievērojamākie jaunatiskās komēdijas pārstāvji līdzās Menandram - pašam izcilākajam - ir Filēmons (ap 360.g. - ap. 263.g.), Dīfils (ap 350.g. - pēc 291.g.). Filemons bija komiķis, kura komēdijās dzīvoja filozofiskās problēmas un Dīfils bija komiķis, kura komēdijas bija slavenas ar plašo komēdiju un komisko vardarbību. Filemona komēdijas pie mums ir sastopamas fragmentos, bet Dīfila komēdijas ir tulkojis un adaptējis Plauts. Apollodors (literārās darbības laiks - 3.gadsimta pirmā puse), Poseidips (literārās darbības sākums - ap 285.g.). Minēto un arī citu jaunatiskās komēdijas autoru darbus izmantojuši Plauts un Terencijs.³⁴

Grieķu jaunatiskās komēdijas pazīstamākais pārstāvis Menandrs dzimis Atēnās ievērojama un bagāta pilsoņa ģimenē. Menandrs ieguva labu izglītību, bija filozofa Teofrasta skolnieks. Teofrasta darbs *Raksturi* ir ietekmējis Menandra daiļradi. Politiskie apstākļi noteica Menandra komēdiju tematiku - autors galvenokārt pievērsās sadzīves jautājumiem, ģimenes problēmu risinājumam. Iespējams, ka viņa komēdiju nopietnais saturs, stilistiski izkoptā literārā valoda, atteikšanās no ārējā komisma un bufonādes radīja skatītāju neapmierinātību. Skatītājiem varēja arī nepatikt arī Menandra pārdrošās domas. Autors izvirza vienādas morāles prasības kā vīriešiem, tā arī sievietēm. Viņš iedrošinās parādīt uz skatuves hetēru morālā ziņā pārkāpu par vienu otru brīvo cilvēku.³⁵

Menandrs bija viens no veiksmīgākajiem komiķiem. Viņa komēdijas nodrošināja publiku ar atelpu no realitātes, savus darbus viņš pasniedza kā akurātu, bet ne pārāk detalizētu dzīves ainu. Šis liek antīkajiem autoriem uzdot jautājumu, vai dzīve ietekmēja Menandru rakstīt šādus darbus vai arī tieši otrādi. Ne tā kā Aristofāna, Menandra komēdijas bija vairāk tendētas uz parastā vīrieša bailēm, viņa personīgās attiecības, ģimenes dzīve un sociālā dzīve labāk nekā

---

³² Dīfils, grieķiski Δίφιλος, dzimis Sinopē, bijis jaunatiskās komēdijas dzejnieks un Menandra. Lielākā daļa viņa darba tika rakstīti un izspēlēti Atēnās.

³³ Чистякова Н.А. *Еллинистическая поэзия*. Ленинград: Издательство Ленинградского Университета, 1988, стр.201.

³⁴ <http://www.mlahanas.de/Greeks/LX/GreekComedy.html>

³⁵ *Sengrieķu literatūras antoloģija*. Rīga: Zvaigzne, 1990, 270.lpp.

politika un publiskā dzīve. Tās bija ārkārtīgi civilizētas un izsmalcinātas lugas, kuras bija mazāk komiskas un satīriskas kā lugas pirms tam. Šis falsificējums bija tas, kas viņu padarīja par daudz labāku komiķi, arī starp tiem, kuri rakstīja šajā pašā žanrā.³⁶

Dievi un dievietes grieķu jaunajā komēdijā bija personificētas abstrakcijas, kuras reti parādījās lugās. Vairs nav brīnumu un metamorfozes. Pirmo reizi mīlestība kļuva par galveno elementu drāmā. Jaunā komēdija attēloja Atēnu sabiedrību un šī perioda morāli, izrādot to atraktīvās krāsās, bet ne ar nodomu kritizēt.

Jaunatiskajā komēdijā izveidojušās nedaudzas sižeta shēmas, kas sastopamas gandrīz visās mums zināmajās lugās:

1. Varonis, jauns cilvēks, iemīlējies - parasti hetērā. Iemīļotā ir savedēja vai bagāta virsnieka rokās. Viņu iegūt jauneklīgu palīdz tā izveicīgais un viltīgais vergs.
2. Dažādu iemeslu dēļ vecāki pamet vai pazaudē savus bērnus. Viņi tos parasti pazīst pēc īpašām pazīmēm (piemēram, pēc izliktajam bērnam līdzīgi dotajām mantām).³⁷

Sižetu standartizācijai paralēli noris personāžu tipizācija. Ja, piemēram, kādā vidējās komēdijas autora lugas fragmentā sastopam veselas dzejnieka laikā Atēnās dzīvojošu hetēru plejādes uzskatījumu (asprātīgā salīdzinājumā ar dažādiem mitoloģijas nezvēriem), tad jaunajā komēdijā redzam vairs tikai hetēras kā tipu ar tam atbilstošajām īpašībām.³⁸

Jaunajā komēdijā sastopamie galvenie tipveida personāži (jeb "maskas"): jauneklīgs (mīlētājs), kas savas sirdslietas parasti nespēj nokārtot bez sava verga vai cita palīga; sirmgalvis, lielākoties skopais tēvs, no kura dēls ar verga palīdzību cenšas izkrāpt savām mīlas dēkām vajadzīgo naudu (piemēram, savedēja nagos esošās mīļākās izpirkšanai), bet reizēm arī iejūtīgais, saprotošais tēvs vai tolerantais vecpūsis, kas dzīvo savam priekam un prot mīlētājiem just līdzīgi un tiem palīdz; vergs, kas var būt gan viltīgi gudrais, izveicīgais un blēdīgais jaunā kunga līdzgaitnieks, gan arī kunga ģimenes uzticamais kalps, reizēm pat tās balsts; lielīgais un glēvais karavīrs - virsnieks, kas parasti ar savu bagātību, kuru iemantojis kā algotnis karos Austrumos, ir bīstams jaunā mīlētāja sāncensis; ēdelīgais piedzīvotājs - cilvēks, kas kādreiz "pieredzējis labākas dienas", raksturīgs turīgu māju atribūts, pastāvīgais lielīgā virsnieka pavadonis; hetēra, kas ir vai nu alkātīgi mantkārīga jauno vīriešu pazudinātāja, vai cēla un sirsnīga, spējīga uz dziļām jūtām

³⁶ Feldhūns Ā. *Antīkā komēdija*. Rīga: Liesma, 1979, 549.lpp.

³⁷ Shorey P. *Greek literature, A series of lectures*. New York: The Columbia University Press, 1912, 143.lpp.

³⁸ Feldhūns Ā. *Antīkā komēdija*. Rīga: Liesma, 1979, 545.lpp.

un pašai dziedāt; savedējs - nelietības un mantkārības iemiesojums; uz savu arodu bezgala lepmais, daiļrunīgais un zaglīgais pavārs; sieva - vai nu kašķīga un nešpetna egoiste, vai uzticīga, maiga dzīvesbiedre.³⁹

---

³⁹ Feldhūns Ā. *Antīkā komēdija*. Rīga: Liesma, 1979, 547.lpp.

3. JAUNATISKĀS KOMĒDIJAS ELEMENTI TEOKRITA BUKOLIKĀS

3.1. Motīvi

3.1.1. Mīlestības motīvs

Viena no būtiskākajām tēmām bukolikās ir mīlestība. Mīlestība ir dziļas, uz cilvēka iekšējo pasauli vērstas un noturīgas jūtas, kas rodas pret kādu citu cilvēku, cilvēku grupu vai personai nozīmīgu parādību. Mīlestība tiek tradicionāli uzlūkota par vienu no spēcīgākajām dzejas iedvesmas avotiem. Kā mīlestībā, tā dzejošanā var nonākt ekstāzei līdzīgā stāvoklī, kad uz kādu brīdi aiz reālā, ikdienišķā pavīd pavisam cita pasaule. Pēc brīža tā pazūd, bet sajūta paglabājas atmiņā, radot skumjas un ilgas pēc šīs zaudētās sajūtas. Gan pati sajūta, gan ilgas, alkas pēc tās palīdz izdzīvot, kad nav mīlestības, un dzejot, kad nav dievišķās svētlaimīgās iedvesmas stāvokļa.⁴⁰ Mīlestības tēma mūžam nenoveco, tā vienmēr ir aktuāla visā pasaulē. Par mīlestību rakstījuši neskaitāmi dzejnieki, rakstnieki un domātāji, tomēr vairums cilvēku vēl joprojām neizprot mīlestības būtību. Vairums cilvēku jauc mīlestību ar pieķeršanos un neizprot atšķirību starp tām. Mīlestība var būt dažāda, tā var būt starp vīrieti un sievieti, vīrieti un vīrieti, sievieti un sievieti, tām nebūt nav jābūt viendzimuma attiecībām. Mīlestība rada gan patīkamas, gan nepatīkamas jūtas, mīlestība ne vienmēr ir tik skaista kā par to runā. Darbos manāmas daudzas leksēmas, kuras raksturo gan sāpīgu / neizdevušos mīlestību, gan arī kripatiņu patīkamu jūtu, kuras ir saglabājušās tikai atmiņās. Tekstā šīs jūtas tiek apzīmētas šādi: *τάλας, ἄγη, δυσέρως, ἀπεχθής, ἡδύς.*

Δάφνι τάλαν, τί τὸ τάκειαι;(1.82.)

Dafnīd, nelaimīgais, kāpēc tu mokies?

Ἄ δύσερώς τις ἄγαν καὶ ἀμήχανος ἐσσί.(1.85.)

Ak, kāds ļoti nelaimīgā mīlā un nepārvarams tu esi.

Bukolikās pārsvarā tiek izmantotas leksēmas, kuras apzīmē negatīvas emocijas, jo ganu mīlestība lielākoties ir neveiksmīga un neatbildēta. No komēdijas viedokļa, tas varētu šķist

---

⁴⁰ Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Izdevniecība Zinātne, 2002, 256. lpp.

smieklīgi, šīs veltās pūles un iedomas, ka mīļotā meitene varētu iemīlēt ganu. Savā ziņā tā ir cīņa ar vējdzirnāvām.

Mīlestību iespējams definēt dažādi, bet vislabāk to iedalījis un definējis ir psihologs un filozofs Ē. Fromms. Ē. Fromma piedāvātais iedalījums būs kā palīgs izšķirt mīlestības veidus Teokrita bukolikās. Savā grāmatā *Mīlestības māksla* viņš ir aprakstījis vairākas mīlestības formas:

- brālīgā mīlestība;
- mātes mīlestība;
- erotiskā mīlestība;
- mīlestība pret sevi pašu;
- mīlestība pret Dievu.

Brālīgā mīlestība, kas ir vērsta uz visiem cilvēkiem, ir līdzietības pamatā. Mātes mīlestība ir altruistiska⁴¹, tā ir mīlestība bez nosacījumu izvirzīšanas. Māte mīl savu bērnu tāpēc, ka viņš ir tās bērns. Erotiskā mīlestība ir tāda mīlestība, kādu mēs to izprotam ikdienā – mīlestība divu cilvēku starpā. Mīlestība pret sevi pašu – tā ir spēja mīlēt visus cilvēkus, kas ļauj mīlēt sevi pašu, arī cienīt sevi, rūpēties par sevi, uzņemties atbildību, izprast. Fromms izsaka paradoksālu secinājumu: īsti egoisti, kuri mīl it kā tikai paši sevi un nevienu citu, patiesībā sevi nemīl, īsts egoists nespēj sevi mīlēt, jo mīlestība ir spēja. Fromms mīlestību pret Dievu izprot kā mīlestību pret savu ideālo „Es”.

Visvairāk mīlestības tēma ir aplūkota četrās bukolikās. Tekstā tā ir apzīmēta ar leksēmām: *φιλέω, ἔραμαι, δυσέρως, ἐνήργει, ἐρωτόλον.*

ταὶ Μοῖσαι με φιλεῦντι πολὺ πλεόν ἢ τὸν ἀοιδὸν Δάφνιν: (5.80.)

Mūzas mani mīl daudz vairāk nekā dziedātāju Dafnīdu.

καὶ γὰρ ἔμ' ὠπόλλων φιλέει μέγα, καὶ καλὸν αὐτῷ κριὸν ἐγὼ βόσκω.(5.82.)

Un mani patiesi Apollons mīl ļoti, un skaistu aunu es ganu viņam.

---

⁴¹ Nesavtīga gādība par citiem, gatavība uzpurēties citu labā. Altruisma pretstats – egoisms. Personības vērtību orientācijas sistēma, kurā centrālais motīvs un tikumiskās novērtēšanas kritērijs ir cita cilvēka vai sociālās kopības intereses.

ὦς ποκα τᾶς Ξενέας ἠράσσατο Δάφνις ὁ βούτας.(7.73.)

Kā kaut kad Kseniju mīlēja gans Dafnīds.

3.bukolika ir līdzīga 11.bukolikai tieši tāpēc, ka šajās bukolikās tiek izpildītas tādas kā dziesmas mīļotajai. Ievadā gans prasa paziņam Titiram pieskatīt ganāmpulku, lai pats varētu nodziedāt dziesmu Amarillidai. Dažas bukolikās ir daudz ironijas un humora. Tā šajā stāstīts par neglītu ganu, kas iemīlējis Amarillidu, bet viņa pret to ir pilnīgi vienaldzīga. Gans lūdz, pārliecina, draud Amarillidai, stāvēdams pie viņas mitekļa, ko tā iekārtojusi kādā alā, nemaz pat nezinādams, vai meitene tur tiešām atrodas. Arī komplimenti, ko viņš saka meitenei, ir visai īpatnēji: viņš salīdzina Amarillidu ar speķa gabaliņu - tas skan rupji un primitīvi. Šis veltītais kompliments ļoti labi raksturo neveiksmīgo mīlētāju. Dziesma sākas ar uzrunu un jautājumiem gana mīļotajai, kas ļauj spriest, ka Amarillida pret viņu izturas vēsi un atturīgi: *..τὸν ἐρωτύλον ἦ ρά με μισεῖς; (3.7.)* (*..vai tiešām mani mīlošu neieredzi?*)

Gans gan pielabinās ar dāvanām, gan sapņo iekļūt alā, gan piemin nežēlīgo Erotu:

νῦν ἔγνων τὸν Ἔρωτα: βαρὺς θεός:

ἦ ρά λεαίνας μαζὸν ἐθήλαζε, δρυμῶ τέ νιν ἔτρεφε μάτηρ. (3.15.)

Tagad pazīstu viņu Erotu, smago dievu:

ne velti lauvenes krūti tas zīdis un uzaudzis biezoknī dziļā.

gan lūdz Amarillidu parādīties. Jau pirmajās rindās var manīt ciešanas, kādas šim ganam jāpārdzīvo, viņa mīlestība netiek atbildēta: *θαῖσαι μὰν θυμαλγές ἐμὸν ἄχος (3.12.)* (*Paraugies beidzot uz manām mokām.*)

Viņš mīl, bet viņu nē, bet vai ir iespējams kādu mīlēt par daudz? Jebkura vienpusēja mīlestība šķiet pārspīlēta, arī šajā bukolikā. Gans ir izmisis pēc mīlestības, viņš ir gatavs darīt visu, lai viņā mīlotā būtu blakus. Ļaunāk ir censties un nesaņemt neko atpakaļ: *Ἔμοι ἐγὼ, τί πάθω; τί ὁ δύσσοος; οὐχ ὑπακούεις (3.24.)* (*Ak šīs šausmīgās mokas! Simtkārt es nelaimīgs!*)

Savukārt 5. bukolika rada lauku dzīves gaisotni, pretēji urbanizācijai. Gani dziedot piemin savus iemīļotos cilvēkus. Komats dzied:

κῆγώ μὲν δωσῶ τᾶ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν ἐκ τᾶς ἀρκεύθῳ καθελών:

τηνεῖ γὰρ ἐφίσδει. (5.96.)

Un es tūdaļ došu jaunavai balodi no paeģļa ieguvīs; jo tur tas sēž.(..)

ἔστι δέ μοι γαυλὸς κυπαρίσσινος, ἔστι δὲ κρατήρ,

ἔργον Πραξιτέλευς; τᾶ παιδὶ δὲ ταῦτα φυλάσσω. (5.104.)

Ir man cipreses koka slauktuve, ir kauss, Praksiteleja darinājums; meitenei tos sagādāju.

Arī Lakonam atbilde ir sagatavota:

ἀλλ' ἐγὼ Εὐμήδευς ἔραμαι μέγα: καὶ γὰρ ὄκ' αὐτῷ τὰν σύριγγ' ὠρεξα,

καλὸν τί με κάρτ' ἐφίλασεν. (5.134.)

Bet es Eumedeju mīlu; jo kā viņam stabuli iedevu, viņš mani kaut kā ļoti skaisti noskūpstīja.

Komats nenoliedzami runā par meiteni / jaunavu, bet Lakona gadījumā grūti saprast, vai viņš tiešām runā par mīlestību uz sievieti. Šeit interesanti, ka tikai bukolikās beigās parādās mīlestības motīvs un tas parādās arī tikai tāpēc, ka Komats šādā manierē iesāka sarunu. Strīdīgs aspekts, taču neliekas, ka šajā bukolikā mīlestība ir tāda, kādai tai vajadzētu būt, nav ne ciešanu, ne žēlošanās. Nesaku, ka īsta mīlestība ir tāda, kurā jācieš sāpēs, nebūt ne, vienkārši nav ticamības momenta. Ja salīdzina, tad šajā bukolikā nav to jūtu dziļuma, kuru viegli varēja pamanīt 3.bukolikā. Gaisotne nenoliedzami liekas tāda romantiska, bet tas ir pašmērķis, kā vedināt lasītāju atgriezties pie pirmsākumiem - pie dabas labumiem un tās burvības.

6.bukolikā sacenšas divi gani, Dafnīds un Damoits. Viņi izpilda dziesmas par kiklopa Polifēma mīlestību pret nereīdu Galateju. Dafnīds dzied par to, ka Galateja sāk pievērst uzmanību Polifēmam:

βάλλει τοι Πολύφαμε τὸ ποίμνιον ἅ Γαλάτεια μάλοισιν,

δυσέρωτα τὸν αἰπόλον ἄνδρα καλεῦσα: (6.6.)

Galateja, lūk, Polifēm, apmētā ganāmpulku ar āboliem, saukdama kaislīgi mīlošo vīri ganu;(..)

καὶ τὸν ἀπὸ γραμμᾶς κινεῖ λίθον:

ἦ γὰρ ἔρωτι πολλάκις ὦ Πολύφραμε τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφονται (6.18.)

Un izdara gājienu no līnijas; jo patiesi, Polifēm, mīlošam bieži neskaistais ir licies skaists.

Damoits savukārt dzied Polifēma vārdā, kurš atklāj, ka redzējis visu, ko Galateja darījusi. Kiklops tikai izliekas:

ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐγὼ κνίζων πάλιν οὐ ποθόρημι,

ἀλλ' ἄλλαν τινὰ φραμὶ γυνοαῖκ' ἔχεν (6.25.)

Bet es pats atkal kaitinādams neredzu, bet saku, ka man ir kāda cita sieviete.

Polifēms izrāda vienaldzību un, pēc manām domām, arī pašpārliecinātību un muļķību, jo kiklops cer:

ταῦτα δ' ἴσως ἔσορεῦσα ποεῦντά με πολλάκι πεμψεῖ ἄγγελον.

αὐτὰρ ἐγὼ κλαξῶ θύρας, ἔστέ κ' ὁμόσση

αὐτά μοι στορεσεῖν καλὰ δέμνια τᾶσδ' ἐπὶ νάσω. (6.31.)

Varbūt, redzot mani tā bieži darošu, sūtīs sūtņi. Bet es aizslēgšu durvis, kamēr tā man zvērēs, ka uzklās skaistu gultu uz salas.

Šie gani nesacenšas divrindu izpildīšanā, bet gan katrs nodzied dziesmu, kurai ir mitoloģiska tēma- kiklopa Polifēma mīlestība uz nereīdu Galateju. Šī ir viena no nedaudzajām bukolikām, kurā parādās koķetas sievietes/jaunavas tēls:

ὥς ἀπ' ἀκάνθας ται καπυραὶ χαῖται, τὸ καλὸν θέρος ἀνίκα φρύγει (6.15.)

Kā akanta sausās dzelkšņainās lapas, kas kaltējas jaukā vasaras vējā.

καὶ φεύγει φιλέοντα καὶ οὐ φιλέοντα διώκει (6.17.)

Tad, kad to mīlēji, vairījās tevis, kad nemīli - vajā.

Damoita dziesma apliecina, ka Polofēms Galateju mīl, pat viņa vienīgajai acij tas nepaliek apslēpts. Polifēms ar nolūku kaitina nereīdu un liekas, ka tas viņam izdodas, jo:

ἀ δ' αἰοῖσα ζαλοῖ μ' ὦ Παιᾶν καὶ τάκεται (6.26.)

..aiz greizsirdības vai beidzas.

Polifēms vēlas, lai Galateja viņam lūdzas mīlestību, lai uzklāj to mīksto gultas vietu šai pašā salā. Pēc lasītā var noprast, ka šajā bukolikā Polifēms spēlē pēc nereīdas noteikumiem, viņš ir izmainījies, palicis prasīgāks un ne tik nedrošs kā iepriekš. Kiklops tikai izliekas vēss un atturīgs, tā ir viņa taktika kā piesaistīt mīļotās uzmanību. Smieklīgais šajā bukolikā ir tas, ka mīlestības trūkumu visbiežāk izjūt bērni, tā arī kiklops, viņš ir nevarīgs savās jūtās, viņam ir nepieciešama nereīdas mīlestība kā bērnam māte.

11.bukolika turpina tēmu par Polifēma mīlestību. Tikai šoreiz lomas ir nedaudz mainījušās, jo kiklops ir parādīts bezgalīgi iemīlējis Galatejā:

*Κύπριδος ἐκ μεγάλας, τό οἱ ἦπατι πᾶξε βέλεμνον, ἀλλὰ τὸ φάρμακον εὔρε
(11.16.)*

No varenās Kiprīdas bultu viņam aknās ieraidīja, bet zāles viņš atrada.

Kiklops savas jūtas atklāj dziesmā, uzkāpis augstu klintīs un skatoties jūrā. Ainavas apraksts jau vien ir romantisks. Šī dziesma atgādina serenādi. Polifēms savu dziesmu sāk ar dažādiem salīdzinājumiem, Galateja viņam liekas:

ἀπαλωτέρα ἀρνός, μόσχῳ γαυροτέρα, σφριγανωτέρα ὄμφακος ὠμᾶς (11.20.)

..maigāka par jēriņu, lepnāka par telīti, mirdzošāka par gatavām vīnogām.

Kiklops atzīstas, ka iemīlējis Galateju jau pirmajā reizē, kad viņu ieraudzīja:

παύσασθαι δ' εἰδὼν τυ καὶ ὕστερον οὐδέ τί πα νῦν ἐκ τήνω δύναμαι. (11.28.)

Redzēju tevi arī vēlāk, vēl tagad nespēju pārtraukt no tā laika.

Polifēms zina, kāpēc nereīda no viņa izvairās. Tas viss ir vienas acs, sarainās uzacs un plakanā deguna dēļ. Nav ja gluži tā, ka kiklops viņai nevarētu neko piedāvāt, savā dziesmā viņš uzskaita labumus, kādi viņam ir un kādi sagaida nereīdu. Viņš nereīdā ir neprātīgi iemīlējies, ko apliecina Polifēma vārdi:

τὰν ψυχὰν ἀνεχοίμαν καὶ τὸν ἔν' ὀφθαλμόν, τῷ μοι γλυκερώτερον οὐδέν.

(11.52.)

.. atdotu es dvēseli un vienīgo aci, par kuru man nav nekā mīļāka.

Šeit Kiklops vairāk runā par sevi, par savu mīļo aci un dvēseli, savā ziņā viņš sevi mīl, nav tā, ka viņš sevi ienīst neglītā izskata dēļ. Tā ir tā saucamā mīlestība uz sevi, ja neviens cits mani nemīl, tad kāpēc nemīlēt pašam sevi, kaut daļiņu no tā kas esi.

Lai arī cik ļoti Polifēms stāstītu un teiktu skaistus vārdus, atbildi no Galatejas viņam nesagaidīt, tāda nu viņa mīlestība paliek, sāpīga un neatbildēta. Kiklopam neatliek nekas cits kā tikai sapņot, kā viņš skūpstītu Galateju, kā plūktu viņai puķes. Mīlestība nav tikai jūtas, tā ir māksla. Un, tāpat kā jebkurā mākslā, ar iedvesmu vien ir par maz, jāiegulda arī liels darbs. Bieži cilvēki jauc mīlestību ar pieķeršanos. Mīlestība, kuru mēs izjūtam pret bērniem, ir dziļa, maiga pieķeršanās. Vīra mīlestība uz sievu ir aizraušānās, kaisle. Jūsu mīlestība pret lietām ir īpašnieciskais instinkts. Jūsu mīlestība pret jums līdzvērtīgiem, tuviem cilvēkiem ir draudzības jūtas. Pasaulīgā mīlestība ir daudzveidīga, bet tā nav mīlestība vārda tiešajā nozīmē, tā attiecas uz pasauli uz ķermeni, kas ir laicīgs un mainīgs. Tā arī, iespējams, ar Polifēma mīlestību pret Galateju, iespējams tā ir tikai pieķeršanās un mīlestība ir kā ieganst, lai nezaudētu cilvēku.

Šaubas māc par to, vai toreizējie Sicīlijas gani bija tik smalkjūtīgi un mācēja tik liriski izteikt savas jūtas, kā Teokrita bukoliku varoņi, - drīzāk jāpieņem, ka tas ir pats Teokrits, kas tur attēlo savu ilgu pilno dvēseli. Tomēr mākslota šī dzeja nav, un Teokrita gani nav atrauti no dzīves un dabas. Viņi ir vienkārši, zvērādās tērpti cilvēki, pēc sava stāvokļa vergi, jāatzīmē, ka jaunatiskajā komēdijā neparādījās gani, bet vergi, šī iemesla dēļ, varam vilkt paralēles kopīgajā un atšķirīgajā. Bukolikās tie ir gani, bet jaunatiskajā komēdijā tie ir vergi. Nenoliedzami zemākie

slāņi tā laika sabiedrībā. Bet dzejnieka tēlojumā šīs stāvoklis nav sevišķi jūtams. Viņi ir īsti dabas bērni, kas dzied par savu mīlestību ar pirmatnējā cilvēka naivumu. Kā jau minēju iepriekš, viens no jaunās komēdijas galvenajiem motīviem ir mīlestība, tā arī Teokrita bukolikās nozīmīgu lomu ieņem mīlestība.

Menandra daiļrades vadmotīvs ir mīlestība. Ka mīlestības motīvs pamatā visām Menandra lugām, uzsver ne viens vien senais autors. Plūtarhs (ap m. ē. 46. g. - 119. g.) savā apcerējumā *Par mīlestību* retoriski vaicā: "Vai tad Menandra drāmas nesatur kopā viena vienīga saite - mīlestība, kas pa tām strāvo kā kopīga dzīves elpa?" "Jaukajam Menandram nav nevienas lugas bez mīlas." Tā Ovīdijs savā darbā *Skumjās dziesmas*.⁴²

Menandra lugā *Īgņa* jauneklis Sostrats jau pēc pirmā acu uzmetiena iemīlas zemnieka meitā un vēlas to iegūt par sievu. Visa šī situācija nav tā vieglākā, jo iemīlotās tēvs ir ļoti īgns un neapmierināts ar dzīvi. Iegūt mīļoto meiteni sev par sievu nebūs viegli, jauneklis pats nācis no labi situētas ģimenes un, lai iegūtu hetēru sev par sievu, viņam jāizliekas par vergu/kalpu viņas namā. Knēmons nīst cilvēkus, jo ir dziļi pārliecināts, ka visi cilvēki ir ļauni, bet nejaušs gadījums liek mainīt uzskatus. Pāns stāsta par Knēmona dīvainībām, par īpatnējo dzīvi, naidu pret cilvēkiem. Visvairāk ienīst kaimiņus, tad bijušo sievu. Sostrats satiek Knēmona meitu un iemīl to. Sostrats sūtījis uz Knēmona māju Piriju, lai uzzinātu kaut ko vairāk par meiteni, bet Pirijs tiek izdzīts un Knēmons to nomētā ar akmeņiem, māla pikām, bumbieriem. Otrreiz ieraugot Sostratu, Knēmons gan ar akmeņiem vairs nemet, bet ir ļoti nelaipns. Sostratam tā arī neizdodas neko sarunāt, bet viņš runā ar jaunavas brāli Georgiju. Georgijs uzzinājis Sostrata nodomu precēt viņa māsu nolemj palīdzēt. Arī viņš negatīvi raksturo savu patēvu. Sostrats uzzina, ka Knēmons savu meitu atdos tik tad, kad viņa znots būs līdzīgs raksturā viņam. Sostrats arī mēģina strādāt uz lauka, bet pirmajā dienā neveicas. Bet tad nāca kāds gadījums, kas palīdzēja Sostratam. Kādu dienu vecā kalpone bija ielaidusi spaini akā, viņa gribēja to izvilkēt, bet virve pārtrūka un arī kaplis iekrita akā. Knēmons, gribēdams izvilkēt spaini un kapli, pats iekrīt akā. Tad atsteidzas Sostrats un Georgijs, un izvelk Knēmonu. Knēmons atzīst, ka ir kļūdījies domādams, ka var dzīvot bez cilvēkiem. Visu mantu novēl Georgijam. Arī savu meitu uztic tam un Georgijam jāizvēlas precinieks māsa. Tad Sostrats lūdz atļauju savam tēvam precēt Knēmona meitu un tas piekrīt, bet nepiekrīt izprecināt savu meitu Georgijam. Komēdija beidzas ar divkāršām kāzām.

τί φηεις; ιδών ενθένδε παιδ' έλευθέραν

τὰς πλησίον Νύμφας στεφανούσαν, Σώστρατε,

⁴² Kīkka P. *Grieķu literatūras vēsture*. Rīga: Universitātes apgāds, 1994, 177.lpp.

ἔρων ἀπηλθεσ εὐθύς; (ΔΥΣΚΟΛΟΣ,50.)

Ko saki? Ieraudzījis brīvu meiteni, kas nimfu mītnei vija vainagu, Sostrat, uzreiz tu iemīlēji to.

Sostrats šo iemīlēšanos uzskata par nelaimi, tieši tāpat kā Teokrita bukoliku varoņi. Nelaieme tāpēc, ka par šo mīlestību ir jācīnās, tā nenāk viegli un bez piepūles. Sostratam šķēršļus liek hetēras tēvs Knēmons, bet Teokrita ganiem pašas iemīlotās. Tās ķircina jaunekļus.

Cilvēku laime ir atkarīga no viņiem pašiem. Arī šai komēdijā Knēmona un Sostrata raksturi nosaka darbību. Darbības risinājumā galvenais bija pārvarēt Knēmona drūmo, noslēgto dabu, bet komēdijas laimīgu iznākumu sekmē Sostrata tēva labsirdīgais raksturs un humāna izturēšanās pret cilvēkiem. Bez tēva mīlestības pret dēlu un savstarpējas sapratnes, šī komēdija varēja izrādīties ne tik laimīga.

Arī Menandra komēdijai *Nogrieztā matu pīne* savā ziņā ir ļoti oriģināls sižets. Šajā komēdijā ir stāstīts par izliktiem bērniem. Tirgotājs Pateks, kam sieva mirusi dzemdībās un pats ir uz bankrota sliekšņa, nolemj savus jaundzimušos dvīņus izlikt uz ielas. Bērnus atrod kāda vecenīte, kura nolemj paturēt meitenīti, bet zēnu atdod bagātai kaimiņienei Mirinai. Vecā sieviete meiteni Glikeru vēlāk atdod kareivim Polemonam par mīļāko. Komēdijas interesantākais pavērsiens ir tāds, ka Glikera ir iepatikusies Mirinas audzudēlam, t.i., savam brālim. Šajā gadījumā, iespējams, nostrādāja brālīgā mīlestība, kuru iepriekš minēju kā Fromma piedāvātu mīlestības formu. Komēdija beidzas laimīgi ar pazīšanas scēnu; brālis uzzina, ka Glikera ir viņa māsa, un tirgotājs Pateks, ka abi ir viņa bērni. Polemons, kas greizsirdībā bija Glikeru smagi apvainojis, nogriezdams tai matu pīni, sirsnīgi nožēlo savu rīcību, jo viņš mīl meiteni.

δει μ ἐ [μὲ δὲ] παραμυθεῖσθ »[ἐκεῖ] ν [ην νῦν προσήκει καὶ γελᾶν ἐπὶ θεοῖς ἐχθρῶι πτεροφόραι χιλιάρχωι.(171, ΠΕΡΙΚΕΙΡΟΜΕΝΗ)

*Tā ir mana iespēja mierināt viņu un izsmiet viņas karavīru
Dievu nīstais spalvu cekulainais komandants.*

Ja salīdzina abu autoru komēdijas, tad abu autoru darbos pavīd greizsirdības nots, un šie greizsirdīgie bieži vien ir vīrieši, ar izņēmumu Galateja, kuru Polifēms speciāli kaitina un izraisa nereidā greizsirdību.

3.1.2 Draudzības motīvs

Visādi dzīves gadījumi top par tematu vijīgām sarunām vai arī atstāstījumiem, piemēram, nozudusi kaza, kājā iedūries ērkšķis, atstātā ganāmpulka bēdīgais stāvoklis. u.t.t.

Principā draudzības motīvs ir jebkurā darbā, tam nav obligāti jābūt darba vadmotīvam. Draudzība ir attiecības starp diviem vai vairākiem cilvēkiem, kuru pamatā ir savstarpēja pieķeršanās. Draudzība ir attiecības starp diviem vai vairākiem cilvēkiem, kuru pamatā ir savstarpēja pieķeršanās. Draudzības pamatā ir saprašanās, simpātijas un uzticība un interešu kopība. Draugs ir diezgan vienkāršs vārds, tas izskan katru dienu. Draugi ir tie cilvēki ar kuriem kopā es smejos, raudu un runāju. Cilvēku ar kuru saista draudzība, sauc par draugu (vīrieti) vai draudzeni (sievieti). Īsts draugs ir tāds, kurš otru pieņem tieši tādu, kāds viņš ir, uz kuru vienmēr var paļauties, pie kā ierasties ar basām kājām un lūgt naktsmājas. Draudzība ir tad, kad notiek abpusēja funkcionēšana. Ar saviem varoņu raksturiem interesanta ir 4. bukolika, kurā gani nevis sacenšas dziedāšanā, bet gan vienkārši sarunājas savā starpā, un tieši tāpēc šo bukoliku varam pieskaitīt pie tām nedaudzajām, kurās ir draudzības motīvs. Jebkuru miermīlīgu sarunu varam uzskatīt par draudzības sākumu vai tās stiprināšanu. Viss, ko mēs uzzinām par ganiem, izriet tikai no viņu teiktā. No tā secinu, ka viens no ganiem Bats ir kādu laiku bijis prom, jo viņš otram ganam uzdod dažādus jautājumus:

εἰπέ μοι ὦ Κορύδων, τίνος αἱ βόες; ἢ ῥά Φιλώνδα; (4.1.)

Saki man, Koridon, kā šīs govīs? Vai Filona?

αὐτὸς δ' ἐς τίν' ἄφαντος ὁ βουκόλος ὤχετο χώραν; (4.5.)

Bet uz kādu zemi devās pats pazudušais gans?

Bats pārmet otram ganam slikto ganāmpulka dzīvnieku izskatu:

τήνας μὲν δὴ τοι τᾶς πόρτιος αὐτὰ λέλειπται τώστιά. (4.15.)

Patiesi no šīs teles palikuši kauli.

λεπτός μὲν χῶ ταῦρος ὁ πυρρίχος. (4.20.)

Arī šis rudais vērsis vājš.

Šie izteicieni liecina par Bata ironiju. Koridons savukārt taisnojas cik vien var. Rodas priekšstats, ka Koridons ir godīgs, bet nedaudz neveikls un neapķērīgs gans. Kamēr viņi sarunājas, ganāmpulks ir izklīdis, un ganu izsaucieni ļauj spriest, ka viņi to sadzen kopā. Dzenot ganāmpulku, Bats sadur kāju ar dzeloni, un Koridons, būdams labsirdīgs, izvelk dzeloni un vēl pamāca Batu: *εἰς ὄρος ὄκχ' ἔρπης, μὴ νήλιπος ἔρχεο Βάττε. (4.56.)* (*Un kur kalnos iesi, neej basām kājām, Bat.*)

Savu sarunu gani beidz, tenkojot par saimniekiem. Šajā bukolikā viens no ganiem ir nedaudz ironisks, un tas nodrošina komisku efektu, jo ganam īsti nepiedienas būt ironiskam, tas tādēļ, ka paši gani bieži vien ir ironijas mērķi - neizglītoti un neapķērīgi. Citās bukolikās grūti ko saskatīt no draudzības, jo tajās viss lielākoties ir agonistiska rakstura, bet arī draudzībā mēdz būt sacensību gars, ne jau nopietns, bet ķircinošs. Lai būtu draudzība, ir jābūt kaut nedaudz siltām attiecībām, draudzības pamatā nav sacensība. Salīdzinot jaunatisko komēdiju ar Teokrita darbiem, tad jaunatiskajā komēdijā tā nav īsti sacensība, bet cīņa par sava mērķa papildījumu. Tas pats saimnieks ar savu vergu, tiem nav ko dalīt, bet kāpēc gan vergam nepataisīt savu saimnieku par muļķi, kas ir diezgan raksturīgi jaunatiskajai komēdijai. Teokrita bukolikās šī sacensība ir uzsvērtā vairāk, ne tieši saimniekam ar vergu, bet gan ganam ar ganu.

Atminoties Menandra lugu *Īgna*, tad Gorgija un Sostrata attiecības var uzskatīt par draudzīgām, jo, ja ne uzticības no Gorgija puses attiecībās uz māsas izprecināšanu, tad diez vai Sostratam būtu jel kādas izredzes apprecēt savu iemīļoto. Protams, šī draudzība neilgst ilgus gadus, bet uzticība otram cilvēkam ir tās sākums.

τοιγαροῦν ἔγωγέ σοι ἐγγυῶ δίδωμι πάντων τῶν θεῶν ἐναντίον

† ενεγκεινος δίκαιόν ἐστι π.[.]θη, Σώστρατε (ΔΥΣΚΟΛΟΣ, 763.)

Tad nu meiteni tev svēti solu, dodu visu klātbūtnē viņai līdzī pienācīgo pūra tiesu, Sostrat mans.

3.1.3. Sacensību motīvs

Kā cits motīvs šeit minams sacensību/sāncensību motīvs. Tiekšanās pēc tā paša, pēc kā tiecas kāds cits (citi), cenšoties citu (citus) sasniegt un pārspēt, tā ir sāncensība. Sen jau ir zināms tas, ka tiem, kam tiek atvēlētas otrās vietas, ir neapstrīdamas tiesības arī uz pirmo. Teokrita bukolikām pa daļai stāstījuma, pa daļai dramatiska dialoga forma; raksturīgs sacensības un apdziedāšanas moments, kad divi gani sacenšas dziedāšanā vai strīdas par kādu jautājumu. Savukārt Menandra komēdijām raksturīgs sāncensību motīvs, sāncensība par meitenes sirdi, šis niānses vairāk izprotams konteksta līmenī.

5. bukolika ir pirmā, kas iesāk veselu bukoliku rindu, kur uzmanības centrā ir ganu sacensība dziedāšanā. Bukolika *Komats un Lakons* sākas bez jebkāda ievada, uzreiz ar ganu savstarpējām replikām. No abu vergu replikām uzzinām, ka viņi abi ir vergi, Komats ir kazugans, bet Lakons avjugans. Tajos laikos kā cienīgāks gans tika uzskatīts tas, kura pārziņā bija govīs nevis avis vai kazas. Viņi apvaino viens otru zādzībās un ir ļoti naidīgi noskaņoti. Lakons izaicina Komatu uz sacensībām un kā balvu piedāvā aunu, Komats piekrīt un pretī liek kazlēnu. Tad tiek atrisināts sacīkšu vietas un tiesneša jautājums, un sacensības var sākties. Pretinieki pārmaiņus izpilda dažāda un bieži vien primitīva satura divrindes, kas ataino vienkāršo sacensību formu. Ir vērojams, ka otrā dalībnieka stāvoklis ir daudz sliktāks, jo pirmais iesāk tēmu, pie tam bieži to mainot, bet otrajam uzreiz jādod atbilde ar līdzīgu saturu. Sacensību izraisa jaunais un pašpārliecinātais Lakons, kurš cer uz panākumiem:

ἀλλά γε τοι διαείσομαι, ἔστέ κ' ἀπείπης. (5.22.) (Bet nu es ar tevi sacentīšos dziedāšanā, kamēr tu atteikties.)

οὐκ ἔσορῆτε τόν μευ τὰν σύριγγα πρόαν κλέψαντα Κομάταν;

Vai neredzat Komatu, kas aizvakar man stabuli nozaga?

τὰν ποίαν σύριγγα; τὸ γάρ ποκα δῶλε Σιβύρτα ἐκτάσα σύριγγα;

Kādu stabuli? Kad tu, verg Sibirta, ieguvi stabuli? Šeit skaidri redzams, ka Komats un Lakons viens pret otru jūt antipātijas.

Pilnīgi pretēji piektajai bukolikai, sestās bukolikas saturs ir citādāks. 6. bukolika saucas *Dafnīds un Damoits*, tā ir 46 rindas gara, ganu dziedāšana aizņem 35 rindas. Gani sadzen lopus vienā vietā un sacensības var sākties. Šie gani nesacenšas divrindu izpildīšanā, bet gan katrs

izpilda dziesmu, kurai ir mitoloģiska tēma - kiklopa Polifēma mīlestība pret nereīdu Galateju. Domājams, ka šajā bukolikā sacensību elements ir nosacīts. Starp ganiem nav ierastā antagonisma, drīzāk katrs no viņiem uzstājas kādā teatrālā lomā. Par neīstu sacensību varētu liecināt tas, ka nav noteiktas balvas un nav arī tiesneša.

Arī Menandra komēdijas *Nogrieztā matu pīne* kontekstā nevaram runāt par īstu sacensību, bet par savstarpējām antipātijām gan. Kareivis Polemons ir iemīlējies Glikērā, neviens viņam nestāvētu ceļā, ja vien Glikeras brālis arī nebūtu iemīlējis savu māsu. Šo jauniešu starpā nav ne aizvainojošu komentāru ne arī attiecību skaidrošanas. Visu, tā saucamo konfliktu, atrisina tas, ka Glikera ar šo kaimiņu ir brālis un māsa.

8. bukolika *Gani - dziedātāji* jeb *Dafnīds un Menalks* sākas ar ievadu, no tā mēs uzzinām, ka satiekas govjugans Dafnīds un avjugans Menalks, kurš tad arī Dafnīdu izaicina uz sacensību. Grūtības sagādā balvu izvēle, jo Menalkam ir stingri vecāki un viņš nevar dot jēru kā balvu. Beigās viņi vienojas, ka uzvarētājs iegūs stabuli, arī tiesnesis tiek izvēlēts. Beigās Dafnīds sacensībās uzvar un savā īpašumā iegūst stabuli. Ir bukolikas, kurās uzvarētājs netiek nosaukts. Tā 6. un 9. bukolika paliek bez uzvarētājiem, iespējams beigās uzvar draudzība, bet teksts mums par to nestāsta.

3.2. Tēli

Kā jaunekli bukolikās varētu pieņemt Teokrita kiklopu, kā arī citus ganus. Gani – mīlētāji. Kas bukolikās dēvēti par ganiem, jaunatiskās komēdijas kontekstā par vergiem. Bukolikas žanra jaunavas – Galateja, Amarillida. Jaunatiskās komēdijas vecis sastatījumā ar bukolikas žanrā minēto ganu saimnieku. Teokrita bukolikā pieminētā vecā sieviete – kiklopa māte. Menandra lugās tipiskie jaunieši - Sostrats un Harisijs, hetēras/jaunavas - Pamfile, Abrotone, Menandra vecis/ sirmgalvis - Knēmons, Smikrins.

Jaunās komēdijas darbības personu vārdu loks ir pavisam šaurs. Piešķirot katrai tipveida "maskai" noteiktu, tikai tai raksturīgu vārdu, dzejnieki it kā gribējuši pasvītrot savu tēlu tipiskumu: Lahēts, Smikrīns, Dēmejs ir tikai sirmgalvjī, Hairejs, Mashions, Gorgijs - tikai jaunekļi, Pamfile, Glikera - tikai jaunas meitenes vai jaunas sievas, Mirrine - tikai vecāka sieviete, Sosijs - tikai vergs. Dažkārt attiecīga darbības persona ir tikai sieva vai jaunava.

Stereotipu personāžu loka izveidošanos sekmēja hellēnisma laikā izaugusī interese par cilvēku kā indivīdu, par viņa personību, cilvēku uzvedības normām un rakstura tipiem. Jau

Aristotelis pievērsās cilvēka rakstura pētījumiem un definēja katru tikumu kā vidu starp divām nosodāmām galējībām, piemēram, drošsirdību kā vidu starp glēvulību un pārgalvību. Jāatceras, ka sengrieķu komēdiju sižetos ietvertais "noslēpums" (piemēram, par vecāku kādreiz pamesta bērna izcelsmi) pastāv tikai lugas darbības personām, bet skatītājiem jau no paša sākuma viss ir zināms, jo viņiem "noslēpums" parasti tiek uzticēts jau prologā, un tā nu skatītāji dzīvo līdz lugas varoņu maldiem, uzjautrinās par tiem, kamēr arī paši varoņi visu uzzina.

3.2.1. Sieviešu tēli

Senā Grieķija mūsu apziņā jau kopš bērnības asociējas ar kaut ko ļoti skaistu. Šo dabisko iespaidu radījuši burvīgie grieķu mīti, fascinējošā daba, harmonisko cilvēku attēli. Tā arī sievietes tēls šķiet kaut kas pārdabisks un neaizsniedzams.

Galateja ir sens mitoloģisks tēls. Senākās ziņas par Galateju ir sastopams Homēra *Iliādā*. Bieži nereīda tiek atzīta par jūras dieva Nēreja meitu. Ne velti 11. bukolikā kiklops saka, lai Galateja nāk ārā no jūrās, jo viņam jāzin kā viņai klājas. Galatejas tēlam veltīti ļoti daudz un skaisti epiteti: *ἀπαλωτέρα ἄρνός, μόσχω γαυροτέρα, σφριγανωτέρα ὄμφακος ὠμάς* (11. 20.) (*Maigāka par jēriņu, lepnāka par telīti, mirdzošāka par gatavām vīnogām.*) Galateja ir tik spēcīgs tēls, ka kiklops Polifēms to iemīlēja pirmajā reizē, kad ieraudzījis:

παύσασθαι δ' εἰδὼν τυ καὶ ὕστερον οὐδέ τί πα νῦν ἐκ τήνω δύναμαι (11.28.)

Redzējis tevi arī vēlāk, vēl tagad nespēju pārtraukt no tā laika.

Kā jau minēju iepriekš, Galatejas vārda etimoloģija nav pilnībā noskaidrota. Domājams, ka Galatejas vārds radies no piena apzīmējuma; tādējādi pēc būtības Galateja varētu būt saistīta ar lopkopību vai lopkopības dievu kultiem, kā arī plašāk - ar mītiem par ganiem.

Galatejas saistību ar lauku kultiem apstiprina šī mitoloģiskā tēla pieminēšanas konteksts antīko autoru darbos. Pēc Dūrida (grieķu vēsturnieks, ~ 340. - 270.g.p.m.ē.) ziņām Polifēms iekārto Galatejas svētnīcu pie Etnas.⁴³ No šī fragmenta var spriest, ka:

---

⁴³ Gusāns I. *Bukolikas žanrs/Hellēnisma literatūra/Teokrits*, Rēzekne: RA izdevniecība, 2003,23.lpp.

3) Galateja mītos parādās kopā ar Polifēmu, senu lauksaimniecības, īpaši lopkopības, aizgādni,

4) par Galatejas saistību ar lauksaimniecības kultiem liecina viņas svētnīcas lokalizācija pie Etnas kalna, senas lauksaimniecības dievu kultu svētvietas.

Pēc Lūkiāna ziņām cita svētnīca atrodas Siera salā Piena jūrā, tā ka par lokālo Galatejas godāšanu nav jāšaubās.⁴⁴

Ar Galateju saistītais mitoloģiskais materiāls ir salīdzinoši nekonkrēts un nestabils. Par to liecina šī mitoloģiskā tēla dažāda un pat atšķirīgais izmantojums un skaidrojums.

Lokālvēsturnieks Timejs (4./3.gs.p.m.ē.), acīmredzot pamatojoties uz informācijas trūkumu par Galateju, šim vārdam saskaņā ar sava laikmeta iecienīto etimoloģisko skaidrojumu tendenci saskata līdzību ar ģeogrāfisko nosaukumu Galatija vai Gallija.

Pirmais zināmais autors, kurš literāri apstrādā mītu par Galateju (ap 390.g.p.m.ē.) un kura daiļradē konkretizējas Galatejas tēls ir Filoksens no Kitērām. Domājams, ka Filoksens ir izmantojis pastāvošo nekonkrēto Galatejas mitoloģisko biogrāfiju, kuras pamatnostādnes ir:

- 4) Galateja ir ganu aizstāve,
- 5) Galateja ir gana Polifēma mīļākā,
- 6) Galateja ir Polifēma dēla Galata māte.

Filoksena ditirambā ir uzsvērtas Galatejas un kiklopa Polifēma attiecības. To varētu uzskatīt par tradicionālu motīvu, taču ir arī jaunievedums: Polifēma mīlestība ir vienpusēja, nereīda Galateja pret viņu izturas vēsi. Šis ir tas motīvs, kāpēc Filoksenu var uzskatīt par otra Galatetejas mīta varianta aizsācēju, jo viņš pirmais attainoja Galateju, kura neatbild uz Polifēma mīlestību. Domājams, ka vēlākajā literārajā tradīcijā Polifēma mīlestība un Galatejas nicība ir pastiprinājusies, līdz ar to aizēnojot kādreizējo savstarpējo mīlestību un sapratni. Šis motīvs vēl vairāk pastiprinās vidējā atiskajā komēdijā, kur Polifēma tēls tiek kariķēts. Nikohara, Antifāna un Aleksida saglabājušies necilie komēdiju fragmenti ļauj tikai atpazīt, ka viņa noraida kiklopa mīlestību un dāvanas. Arī Teokrtis savā VI un XI bukolikā atklāj lepnas un koķetas meitenes tēlu, kura tikai izsmej savu pielūdzēju.⁴⁵

Galatejas tēls ir veidots kā koķetas, skaistas un jaunas meitenes prototips. Viņa spēlējas ar tiem, kuri to mīl. Ja sasaista dažas bukolikas kopā, tad smieklīgi ir tas, ka vienā bukolikā nereīda spēlējas ar kiklopu, bet otrā jau ir greizsirdības nomākta. Tas pat ir ironiski, kad viņu mīlēja - tad

⁴⁴ Gusāns I. *Bukolikas žanrs/Hellēnisma literatūra/Teokrts*, Rēzekne: RA izdevniecība, 2003,23.lpp.

⁴⁵ *Ibid.*,23.lpp.

bēga, kad vairs nemīl - tad pati skrien pakaļ. Šāds apgalvojums izriet divu bukolicu kontekstā. Ir zināmi fakti, ka nereīda Galateja tiek uzskatīta par ganu aizstāvi, bet tai pat laikā rodas jautājums, kā tad viņa aizstāv/rūpējas par ganu Polifēmu. Galateja ir viens no tiem sieviešu tēliem, kuri paliek atmiņā. Arī Menandra Abrotones tēls ir īpatnējas; Abrotone nav trafareti raksturota kā mantkārīga un ļauna hetēra. Pazinusi Pamfilu, viņa atklāj patiesību, kaut gan viņai pašai tas nav izdevīgi. Tādas pašas humānas attiecības pret cilvēkiem un dvēseles cēlums tēloti Menandra komēdijā *Samiete*. Hrisīdu, kas arī bijusi hetēra, pieņēmis gadus vecāks bagāts vīrs Dēmejs. Hrisīda ir ļoti sirsnīga un cilvēcīga; viņa labprāt palīdz visiem, arī Dēmeja audzudēlam, kuram ir gadījies ārlaulības bērns. Hrisīda bērnu pieņem par savu un neatklāj noslēpumu pat tad, kad Dēmejs, visam tam noticējis, padzen viņu no mājām.

Vērā ņemami arī Menandra *Šķīrējtiesas* un *Īgnas* sievietes tēli. Pamfiles raksturs - viņas nosvērtība, iecietība saglabā ģimeni. Vīrs viņu pazemo, bet viņa visu pacietīgi panes. Hetēras Abrotones tēls ir neparasts - tieši viņas atklātība, labsirdība palīdzēja bērna vecākiem atrast vienam otru. Visi personāži liekas idealizēti, jo tāds grib redzēt autors. Arī Teokrita sievietes tēli liekas pārlietu idealizēti, tikai nedaudz koķetāki kā Menandram. Tā Menandra komēdijā *Šķīrējtiesa* hetēra Abratone par Pamfili:

οὐδέν οἶδα, πλὴν ἰδοῦσα γε γνοίην ἄν αὐτήν.

εὐπρεπής τις, ὧ θεοί, καὶ πλουσίαν ἔφρασαν τιν.(268, ΕΠΙΤΡΕΠΟΝΤΕΣ)

Es neko nezīnu, zinātu, ja kaut reizi būtu to redzējusi.

Skaista, pie Dieva, un bagāta arī.

Tā Menandra komēdijā *Nogrieztā matu pīne* Sosijs par Glikeru:

*ἢ Δωρίς, οἷα γέγονεν, ὡς δ' ἔρρωμένη. ζῶσιν τρόπον τιν',
ὡς ἐμοί, καταφαίνεται αὐταί. πορεύσομαι δέ.*

Ak, Dori! Kā izaugusi, kā labi izskatās. Dzīvo šeit tās, kā man liekas.

Nu es dodos.

Ne visās bukolikās tiek pieminēts sievietes tēls, bet, kad tiek, tad tās ir tieši tādas pašas kā Galateja - jaunas un koķetas. Tāda izrādījās arī Amarillida no trešās bukolikas. Amarillida pret iemīlējušos ganu izturas vēsi un noraidoši:

τὸν ἐρωτῦλον; ἢ ῥά με μισεῖς; ἢ ῥά γέ τοι σιμὸς καταφαίνομαι ἐγγύθεν ἦμεν

(3.7.)

...vai tiešām mani mīlošu neieredzi? Vai patiesi tev tuvumā liekas, ka esmu strupdegunis?

Neapšaubāmi ir arī sievietes tēli, kuri nav tikai jaunas, skaistas meitenes / jaunavas prototipi, ir arī precētas un vecas sievas. Tā bukolikā *Kiklops* Polifēms piemin savu māti, kura nepalīdz viņam iegūt Galatejas mīlestību. Polifēmam atliek tikai sapņot par to, kā viņš Galateju skūpstīs, kā puķes viņai plūktu, cik labi būtu, ja nereīda iznāktu pie viņa krastā, ganītu kopā ganāmpulku un darinātu sieru. Lai arī kiklopa māte tiek pieminēta tikai nedaudz un dažās rindās, rodas iespaids, ka māte viņa dzīvē ieņem nozīmīgu lomu, jo ja tā nebūtu, tad gans nebūtu tik satraukts par faktu, ka māte nepieliek nekādu pūļu, lai dēlam palīdzētu gūt jaunās meitenes mīlestību. Arī Menandra komēdijā *Īgna* tiek pieminēta Sostrata māte, nedaudz, bet tiek. Tātad arī mātei ir kāda nozīmīga loma jauniešu dzīvē, nav tā, ka tikai tēvs visu aizliedz vai tieši pretēji, apstiprina.

3.2.2. Vīriešu tēli

Teokrita tēli bieži vien ir mītu varoņi. Teokrits neidealizē ganus. Polifēma tēlu, kurš ir pazīstamākais homēristiskajā eposā, autors ir pārveidojis pa savam, kiklopa rupjību un neglītumu pārvērtis par šī tēla jūtu dziļumu pret nereīdu Galateju. Homēra darbā *Odiseja* 9. dziedājumā atainoti Odiseja piedzīvojumi Polifēma alā. Polifēms šeit tiek raksturots kā briesmīgs un asinskārs milzis ar vienu aci. Savukārt Teokrita bukolikās netiek uzsvērts tas, cik viņš neglīts un rupjš, bet gan tas jūtu dziļums, tā degsme pēc kāda. Gani joprojām ir rupji lauku vīrieši, ģērbti skrandās vai dzīvnieku ādās, drēbes sasieta ar resnu virvi. Viņi smaržo pēc piena un maizes. Bet viņu jūtas, tās ir patiesas un īstas, tie neprot melot un izlikties. Skaistā nesamākslotā ainava kļūst pat fonu. Gani parādās kā mīlestības nomākti jaunieši, tādi, kuri nespēj pretoties mīlestības valdzinājumam, jo pats Erots šo mīlestību viņos iesējis. Gandrīz visi tēli, kas darbojas Teokrita bukolikās, ieskaitot kiklopu Polifēmu, ir gani. Ir tikai daži izņēmumi - nereīda Galateja, kā arī cilvēki, kurus gani piemin savās dziesmās vai sarunās un kuri nav gani.

Polifēma tēls savu vienacaino biedru vidū izceļas ar milzīgu spēku, viņam nav nedz sievas, nedz bērnu. Viņš uzturas atsevišķi no citiem, vientulis: *ἄδιον ἐν τῶντρῳ παρ' ἐμὶν τὰν νύκτα διαξείζ.* (11.44.) (*Varēsi pārļaut pie manis šeit alā tu jaukāko nakti.*)

Būdams padumjš, viņš uz sava spēka pamata nebaidās pat no dieviem, protams, izņemot savu tēvu. Vienīgā viņa nodarbošanās ir kopt aitas un kazas, kā arī darināt sieru:

τυρὸς δ' οὐ λείπει μ' οὔτ' ἐν θέρει οὔτ' ἐν ὀπώρα, οὐ χειμῶνος ἄκρω (11.36.)

Siera man netrūkst nekad, ne ziemas, ne vasaras laikā

Hēsiods *Teogonijā* piemin kiklopus, kuri ir Urāna un Gajas dēli, un ir uzcēlušī Mikēnu un Tīrintas mūrus, un nav identificējami ar Homēra kiklopiem.

Kiklops ļoti daudz ēd un dzer, pēc rakstura ir cietsirdīgs cilvēkēdājs. Sirsnīgu attieksmi Polifēms izrāda tikai pret saviem dzīvniekiem, stereotips, jo 6. un 11. bukolikā vairs nav runa par mīlestību pret dzīvniekiem, bet gan nereīdu Galateju. Zinātnieku uzskats, ka kiklops Polifēms ir alegoriska dievība, ir vienveidīgs. Tomēr alegorijas skaidrojumi ir atšķirīgi. Pamatā ir šādi viedokļi - Polifēms kā:

1. nevaldāma gara personifikācija
2. Etnas krātera vai bangojošās jūras dēmonu personifikācija

Teokrits šo nevaldāmo dievību ir parādījis pavisam no cita skatu punkta, viņš ir nevaldāms, tikai šoreiz nevaldāms savu jūtu dēļ. Vidējā komēdijā iezīmējas arī cits Polifēma traktējums, kiklops zaudē savu cilvēkēdāja statusu, viņš drīzāk kļūst par nelaimīgu mīlētāju. Antifans Polifēmu attēlo kā labsirdīgu, iemīlējušos, padumju būtni.

Polifēma tēls bukolikās ir veidots ļoti dažādi, te vienā - viņš ir bēdu sagrauts, jo mīlotā neatbild uz viņa jūtām, te otrā - viņš joprojām ir iemīlējies, bet jau ar citu taktiku, viņš ir gatavs kaitināt nereīdu, izlikties, ka pret viņu neko nejūt, lai gan mēs zinām kā tas patiesībā ir. Smieklīgs varētu būt fakts, ka Polifēms ir iedomājies, ka Galateja varētu viņu mīlēt, viņš taču ir kiklops ar vienu aci un ļoti necils. Domājams, ka vēlākajā literārajā tradīcijā Polifēma mīlestība un

Galatejas nicība ir pastiprinājusies, līdz ar to aizēnojot kādreizējo savstarpējo mīlestību un saprati.

Salīdzinot ar Polifēmu, Dafnīds ir diezgan neskaidrs tēls, jo ziņas par viņu ir iegūtas, pamatojoties uz autoru atsaucēm un mīta rekonstrukcijām. Dafnīds tiek uzskatīts par sicīliešu ganu, kā arī bukolikas izgudrotāju. Par Dafnīda lokalizāciju ļauj spriest Stēsihors, kurš pats ir no Hīmeras un pirmais ieviesa Dafnīda tēlu dzejā, iespējams, ka autors to ir paņēmis no vietējās teikas. Galvenie fakti par Dafnīdu ir šādi: Dafnīds ir Hermeja dēls, dzimis kalnos Sicīlijas ziemeļos. Viņu audzināja nimfas, Pāns mācīja mūziku, un Dafnīds izauga par brīnišķīgu jaunekli. Viņš gana lopus, izgudro bukolisko dziesmu un ir medību biedrs Artemīdai. Visu nimfu mīlētu, viena no viņām Dafnīdu savaldzina un liek zvērēt citām netuvoties. Ilgu laiku būdams uzticīgs, viņš nejauši nokļūst ķēniņa pilī, kur ķēniņmeita to piedzirda un pavedina. Lauztā solījuma dēļ viņš zaudē redzi. Diezgan tuva Sicīlijas tradīcijai ir pirmā Teokrita bukolika *Tirsīds*. Stāstu par ganu Dafnīdu jau ilgi pirms Teokrita bija izmantojis Stēsihors. Sicīliešu gans Tirsīds dzied par iemīlējušos ganu Dafnīdu, kurš negribēdams pakļauties mīlestības varai, aiziet bojā. Dafnīds ir iemīlējies tā kā nekad agrāk, bet negribēdams pakļauties Erota varai, dod priekšroku nāvei. Visi šie aspekti neliek smieties, drīzāk bēdāties. Komēdijas žanram, tieši tāpat kā bukolikām, ir raksturīgi rakstīt par iemīlējušos jaunekli, kas tad arī *Tirsīds* kontekstā ir svarīgākais. Nav smieklīgi, bet iemīlējies jauneklis dominē gan. Dziesmā par Dafnīda nāvi ir vairākas atšķirīgas daļas - atvadīšanās no ganāmpulkiem un zvēriem, šķiršanās no dieviem - Hermeja, Priāpa, Afrodītes - un atvadīšanās no dabas.

Teokrits vīriešu tēlu izvēlē priekšroku devis parastiem cilvēkiem, ganiem, arī Menandrs savās komēdijās lielu uzmanību pievērš vergiem. Menandrs tēlo vergus kā cilvēkus, kuriem ir cēlas jūtas, tieši tāpat kā Teokrita ganiem, arī tie izceļas ar savām cēlajām jūtām. Ir gan labas, gan sliktas īpašības, kas spēj domāt un spriest. *Šķīrējtiesā* tēloti divi vergi: praktiskais Dāvs un humānais Sirisks. Dāvs domā tikai par atrasto dārglietu vērtību un grib tās piesavināties. Sirisks nedomā par mantu vērtību, bet par to, ka pēc šīm dārglietām bērns kādreiz varēs atrast savus vecākus. Šie vergi prot arī filozofēt - viņi runā par dievu esamību un nonāk šai jautājumā līdz reliģisku uzskatu kritikai. Arī Teokrita gani ir spriest spējīgi, tikai viņi liekas tuvāk dabai, tuvāk savām mīlas jūtām, uz visu ko viņi domā un jūt, vada mīlestība. Menandram patīk kontrasti, arī Teokrita komēdijās to saredzam. Menandra komēdijā *Samieta* tēloti divi kaimiņi, divi pretstati: Dēmejs bagāts, Nīkerats nabags. Dēmejs ir nosvērts, savukārt Nīkerats nenosvērts, dusmās ātri

uzliesmo. Teokrita ceturtajā bukolikā divi gani: Bats ironisks, Koridons godīgs, bet nedaudz neapķērīgs un neveikls.

Nesen atrastā Menandra komēdija *Sikionietis* stāsta par karavīru no Sikionas.⁴⁶ Viņš ir iemīlējies kādā jaunavā, bet apprecēt to nevar, jo viņa ir verdzene. Komēdija, kā par izbrīnu, beidzas laimīgi, jo izrādās, ka meitene ir cienījamu vecāku bērns, bet pats sikionietis pēc savas izcelšanās ir nevis politiskās tiesībās ierobežots Sikionas pilsonis, bet gan īsts atēnietis. Lai arī no kura rakursa skatāmies, arī Menandra vīriešu tēli ir nelaimīgi iemīlējušies, vienīgi Menandra komēdijas bieži vien beidzas ar negaidītiem pavērsieniem un laimīgi.

Kā jau minēju iepriekš, dažos gadījumos Teokrita gani var būt uzskatāmi par reālām personām, kā tas, piemēram, ir bukolikā *Pļaujas svētki*, kur radīta diezgan precīza Kojas salas topogrāfija un kur dzejnieks apzīmē pats sevi un savus draugus ar izdomātiem vārdiem.

---

⁴⁶ Maza pilsēta Peloponēsā.

Secinājumi

Teokrits literatūras vēsturē ir pazīstams kā bukolikas (idilles) žanra izveidotājs un arī mīlas dzejnieks, jo viens no ganu visbiežāk apdziedātajiem motīviem ir mīlestības motīvs. Šī pievēršanās varoņu emocionālās pasaules atklāšanai ir tipiska hellēnisma literatūras iezīme. Tieši mīlestības tēma kļūst par dominējoši Teokrita sekotāju Mosha un Biona dzejā.

Ja dzīves īstenība nedeva vielas traģiskam patosam un hēroikai, tad daudz labākā stāvoklī bija komēdija, kas ar labiem panākumiem varēja rādīt visu to ikdienišķo, sīko un tipisko, kas dzīvē atrodas ik uz soļa. Šā laika komēdija, tā saucamā jaunā komēdija, ar savām saknēm ieaugusi Atikas zemē un organiski cieši saistīta ar atiskās komēdijas iepriekšējo attīstību, bet hronoloģiski ietilpst hellēnisma laikmetā.

Sakarā ar pārgrozībām, kas notika grieķu tautas sociālajā iekārtā un tikumos, mainījās arī komēdijas saturs un raksturs. Stingrās ģimenes dzīves vietā ieviesās brīvi sakari ar izsmalcinātām un izglītotām hetērām. Agrākās dievticības vietā nāca ierobežota māņticība vai sekls ateisms. Varonīgus brīvības cīnītājus nomainīja algotņi. Uz šī fona tad arī veidojās jaunās komēdijas tipi. Tā kā jaunā komēdija ignorēja politiku, tā tika spiesta pievērsties pilsoņu privātajai dzīvei, no kuras tā smēla savu saturu. Arī viens no jaunās komēdijas galvenajiem motīviem ir mīlestība, kur, protams, galvenā loma pieder hetērām.

Kā jau minēju iepriekš, arī Teokrita bukolikās lielu lomu ieņem mīlestības motīvs un hetēras, šī te jaunās un skaistās pavadinātājas. Ir jāatzīst, ka šis mīlestības motīvs un skaistās pavadinātājas hetēras saskatāmas kā jaunatiskajā komēdijā, tas ir, Menandra darbos, tā arī Teokrita bukolikās. Teokrita darbos šīs hetēras ir Galateja un Amarillida. Menandra darbos šīs hetēras bija Glikera, Pamfile un citas. Darba gaitā atklājās, ka Teokritu un Menandru saista ne tikai šis te mīlestības motīvs un hetēras, bet arī daudz kas cits. Balstoties uz apzināto literatūru ir skaidrs, ka gan Menandra, gan Teokrita darbos cilvēku jūtas un raksturi ir galvenie tēlojuma objekti. Visos laikos šie aktuālie sadzīves temati un interesantie tēli saistījuši skatītāju/lasītāju interesi. Nav apstrīdams fakts, ka cilvēkus interesē tieši tas, kas viņu dzīves ieņem svarīgu lomu un ir aktuāls. Tā arī Teokrits un Menandrs ir atraduši tēmas, kuras interesē sabiedrību, tas kā viņi tās pasniedz ir viņu pašu brīva izvēle, un tas viņiem sanāk labi. Arī citi motīvi un tēli šiem autoriem ir līdzīgi. Šie temati daļēji neitralizēja hellēnistiskās dzīves tieksmi uz urbanizāciju un it kā rādīja izeju uz kaut kādu citu, neikdienišķu pasauli. Arī draudzības motīvs atklājās no citas puses, šī draudzība starp Teokrita ganiem un Menandra vergiem ir īpatnēja, pirmajā acs

uzmetienā to par draudzību nenosauksi, bet ieskatoties dziļāk, ir manāmi laipnāki vārdi, ieinteresētība otra cilvēka dzīvē, un arī bieži sastopamā draugu sāncensība. Taču labāk nesacentīsimies ar citiem, lai demonstrētu savu pārākumu. Tā vietā domāsim par mūsu pašu izaugsmes nepieciešamību. Centīsimies pārspēt savas spējas. Nozīme ir mūsu attieksmei. Tā arī šie tēli nesacenšas, lai iegūtu kādu vērtīgu lietu (arī tā reizēm ir), bet gan sacenšas kā draugi vai partneri.

Kā redzējām, jaunatiskajā komēdijā personāži ir veidoti diezgan trafareti, izveidoti raksturi - tipi, kas parasti un obligāti ir visām komēdijām: vieglprātīgi jaunekļi, kas vienmēr nelaimīgi iemīlējušies; izveicīgi vergi, kas jauniešiem palīdz piemulķot vecos, skopos tēvus. Arī sieviešu tēli šabloniski. Darba gaitā atklājās, ka Menandrs savus vergus tēlo kā cilvēkus, kuriem ir cēlas jūtas, ir gan labas, gan sliktas īpašības, kas spēj domāt un spriest. Arī Teokrita gani ir cēlu jūtu pazinēji un labā/ļauņā iemiesojumi. Gani tik pat labi spriež par lauku dzīvi kā par mīlestību un mīlas mokām. Šo vergu un ganu iekšējās pasaules atklājas ļoti līdzīgas. Viņus saista pārdzīvojumi un sāpes. Menandra komēdijas bija tendētas uz parastā vīrieša bailēm, viņa personīgās dzīves attiecībām un ģimenes dzīvi. Teokrita gani baidījās no šīs mīlestības varas, kurā bija gūstīti, jo vienmēr, lai kā arī būtu, viņi tika atraidīti. Menandra komēdijās vīrietis baidījās tieši no tā paša - tikt atraidītam, jo sākums vienmēr ir grūts, ne vienmēr var dabūt to ko iekāro. Teokrita bukolikām bija tendence beigties nelaimīgi un ar sirdssāpēm, bet Menandram, ar dažādiem paņēmieniem, ir izdevies radīt šīs te laimīgas beigas, un viņa nelaimīgi iemīlējis vīrietis rod laimi ar savu iemīloto hetēru. Teokrita ganiem atliek tikai sapņot kā viņi skūpstīs savas hetēras un dāvās tām ziedus, savukārt Menandra vīrieši vienmēr iegūst to, ko kāro, gandrīz vienmēr, ja nu vienīgi, kā izņēmumu min Glikeras brāli, kurš bija to iemīlojis, bet apprecēt to nevarēja.

Saasinājums, negaidīti gājieni intrigas risinājumā, pārspīlējums, asprātības - tas viss komēdijā kalpo smieklu izraisīšanai. Tieši smieklos ir komēdijas spēks. Rainis ir teicis: "Var smieties par to, kas ir nenopietns. Caur to nepazemina, bet paaugstina. Nopietnais un smagais top viegls un pacelts. Smiekli rāda, ka smejamais ir rokā saņemts, arī garīgi aptverts. Smiekli ir gara uzvaras zīme pār matēriju." Smiekli ir kā reakcija pret spaidu un bailēm. Tā arī daži tēli liek smieties, to nenopietnība un reizēm muļķīgās jūtas, kuras nerod atbildi.

Cilvēki uz mīloto skatījušies ar aizmīgotām acīm visos laikos, šī tēma bija aktuāla tad un ir arī tagad. Cilvēks ir savu vēlmju gūsteknis, Teokritam un Menandram šīs mīlas mokas,

draudzīgās attiecības un sāncensību izdevies parādīt citā gaismā, nedaudz ar humoru un cilvēkiem saprotamu valodu. Smieties ir veselīgi.

Izmantotās literatūras saraksts

Antīkie teksti

1. Allinson G. Francis. *Menander // The Principal Fragments*. London: William Heinemann, New York: G. P. Putnam's sons, 1938.
2. Gow A.S.F. *Theocritus // The Greek Text with Translation and Commentary*. Cambridge: University Press, 1950.
3. Menandrs, Ā. Felhūna tulkojums *Komēdijas*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1960.
4. Parker J. *The Lately Discovered Fragments of Menander*. Oxford: James Parker & Co., 1909.
5. *Sengrieķu literatūras antoloģija*. Rīga: Zvaigzne, 1990.
6. Theocritus. *Εἰδύλλια*
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0228> (skatīts 25.01.2015)
7. Феокрит. Моск. Бион. *Идиллии и эпиграммы* / пер. и коммент. М.Е.Грабарь - Пассек. Москва: Изд-во АН СССР, 1958.
8. Янчевецкий Гр. *Идиллии Феокрита*. Воронеж, 1876.

Teorētiskā un zinātniskā literatūra

1. Cornfold M. F. *The origin of Attic Comedy*. London: Edward Arnold, 1914.
2. Felhūns Ā. *Antīkā komēdija*. Rīga: Liesma, 1979.
3. Gusāns I. *Bukolikas žanrs // Hellēnisma literatūra // Teokrits*, Rēzekne: RA izdevniecība, 2003.
4. Kursīte J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Izdevniecība Zinātne, 2002.
5. Ķīķauka P. *Grieķu literatūras vēsture*. Rīga: Universitātes apgāds, 1944.
6. Paparinska V. *Rodas Apollonija dzīve un daiļrade*. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1989.
7. Riu X. *Dionysism and Comedy*. Lanham: Roman & Littlefield, 1999.

8. Rose H.J. *A Handbook of Greek Literature // From Homer to the Age of Lucian*. London: Bolchazy - Carducci Publishers, INC. by arrangement with Routledge Ltd., 1996.
9. Shorey P. *Greek Literature // A Series of Lectures*. New York: The Columbia University Press, 1912.
10. Tronskis I. *Antīkās literatūras vēsture*. Rīga, 1954.
11. Valeinis V. *Poētika*. Rīga: Latvijas Universitātes izdevniecība, 1961.
12. Радциг С. И. *История древнегреческой литературы*. Москва, 1969.
13. Соболевский С.И. *История греческой литературы*. Москва, 1960.
14. Чистякова Н.А., Вулих Н.В. *История античной литературы*. Москва: Высшая школа, 1972.
15. Ярхо В.Н. *Комедия // Древнегреческая литература*. Москва: Лабиринт, 2002.

Bakalaura darbs *Komēdijas žanra tradīcija Teokrita idillēs* izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: ..... Ance Svārūpa

Rekomendēju / nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Profesore Dr.philol. Vita Paparinska ..... 29.05.2015.

Recenzents: Pasniedzējs Dr.Philol. Ingars Gusāns

Darbs iesniegts Klasiskās filoloģijas un antropoloģijas studiju nodaļā

29.05.2015

Dekāna pilnvarotā persona:

Darbs aizstāvēts Klasiskās filoloģijas studiju programmas bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

16.06.2015.

prot. Nr. ....

Komisijas sekretāre: .....